

Sveriges lantbruksuniversitet
Swedish University of Agricultural Sciences

Fakulteten för landskapsarkitektur,
trädgårds- och växtproduktionsvetenskap

BEGRÄNSAD LEKMILJÖ, BEGRÄNSAD LEK?

- EN KOMPARATIV STUDIE AV TVÅ FÖRSKOLEGÅRDAR I
GÖTEBORGS STAD

Josefine Askfelt
Självständigt arbete • 30 hp
Landskapsarkitektprogrammet • Alnarp 2018

Begränsad lekmiljö, begränsad lek? - en komparativ studie av två förskolegårdar i Göteborgs stad

Limited playground, limited play? - a comparative study of two preschool playgrounds in Göttenburg

Josefine Askfelt

Handledare:	Märit Jansson, SLU, Institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning
Examinator:	Maria Kylin, SLU, Institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning
Bitr. examinator:	Linnéa Lindström, SLU, Institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning

Omfattning: 30 hp

Nivå och fördjupning: A2E

Kurstitel: Master Project in Landscape Architecture

Kurskod: EX0814

Program/utbildning: Landskapsarkitektprogrammet

Utgivningsort: Alnarp

Utgivningsår: 2018

Bilder: Författaren är upphovsman för samtliga bilder

Elektronisk publicering: <https://stud.epsilon.slu.se>

Nyckelord: Barn, lek, förskolegård, behavior settings, behavior mapping, ytareal

SLU, Sveriges lantbruksuniversitet

Fakulteten för landskapsarkitektur, trädgårds- och växtproduktionsvetenskap

Institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning

SAMMANFATTNING

Hur barn leker och använder sin förskolegård är grunden för det här arbetet. Vi befinner oss i en tid där städer förtätas och konkurrensen om marken är stor, vilket bland annat resulterat i att barns tillgång till utemiljöer begränsats. Då många barns enda chans till utevistelse idag är på förskolegården ökar det betydelsen av att förstå vad gården faktiskt erbjuder barnen och hur detta påverkar dem.

Vi vet att barn leker och rör sig mer utomhus, att miljöns utformning kan påverka deras lek och aktivitetsnivå och att pedagogen spelar en viktig roll för barnens aktiviteter. Däremot finns ett behov av att undersöka hur ytans storlek relaterar till dessa faktorer. Fokus för arbetet har därför varit att undersöka hur en förskolegårds ytareal påverkar och relaterar till faktorer som behavior settings, aktivitetsnivåer och lekaktiviteter. Då pedagogen spelar en viktig roll för barnens utevistelse på en förskolegård har arbetet relaterat till det med.

Två förskolegårdar av olika storlek i Göteborgs stad har jämförts i studien. Metoder som inventering, intervjuer och observationer har genomförts för att kunna studera hur barnen använder gården i relation till dess yta och vad den erbjuder.

Resultaten visar en betydelsefull relation mellan begreppen kvantitet och kvalitet. De blir en förutsättning för varandra där ytan (kvantitet) skapar utrymme för behavior settings (kvalitet), som ger värde till ytan. Relationen mellan en förskolegårds ytareal och kvaliteter som behavior settings, aktivitetsnivåer och lekaktiviteter har visat sig vara viktig, där resultaten visar att en större yta rymmer fler behavior settings. Antalet behavior settings kan i sin tur påverka barnens aktivitetsnivå och lektyper på gården, där fler behavior settings hänger samman med en ökad aktivitetsnivå. Vidare visades samband mellan pedagogens roll och hur barnen leker på gården.

Slutligen är det många olika faktorer som kan påverka leken och aktiviteterna på förskolegården, men gårdens ytareal och utformning tycks vara de allra mest avgörande.

ABSTRACT

This study is based on how children play and utilize their preschool playgrounds. We are currently in a time where there is a massive densification of cities and competition for space in the city is intensified. This has, among other things, resulted in limited access to outdoor environments for children, which are, for many of them, the only opportunity to be outside and play. Hence the importance to understand what preschool playgrounds actually offers the children and how it may affect them.

We know that children play and move more outdoors, that environmental design is vital for their play and activity level and that the educator plays an important part for children's activities. However, there is a need to investigate how the size of the preschool playground relates to these factors. The focus of this study has therefore been to investigate how the surface area of the preschool playground affects and relates to factors such as: behavior settings, activity levels, and children's play activities. As the educator plays an important part for children being outside, the study also relates to that too.

This study has compared two preschool playgrounds of different sizes in the city of Gothenburg. Methods such as inventory, interviews and observations have been carried out to study how children use the

playgrounds in relation to its surface and what it offers. The results show an important relationship between the concepts of quality and quantity. They become a prerequisite for each other where the surface (quantity) creates space for the behavior settings (quality), which adds value to the surface.

The relationship between the surface area of a preschool playground and qualities such as behaviour settings, activity levels and children's play activities has proven to be important, where the results show that a larger surface can accommodate more behavior settings. The study also showed that the number of behavior settings can affect children's activity level and what type of play they exercise on the preschool playground, where more behavior settings are associated with a higher activity level for the children. There was also a correlation between the role of the educator and how the children play on the playground.

Finally, there is many different factors that can affect how children play and what activities they choose to exercise on the preschool playground, however the most crucial factors seem to be both the surface area and how it is shaped.

FÖRORD

Fem års studier lider nu mot sitt slut, eller som jag vill se det – mot ett nytt, spännande kapitel i livet. Resan hit har varit mycket lärorik och efter varierade kurser, studieresor och slutligen ett egenvalt ämne till examensarbetet känner jag mig nu redo att ta nästa kliv.

Till en början vill jag tacka de två förskolor som deltagit i studien. Tack till pedagogerna som ställde upp i intervjuer och tack till alla barn som varit med under observationerna.

Jag vill tacka min handledare, Märit Jansson, för ett enormt stöd och stort engagemang genom hela arbetets process. Tack för att du tog dig tid till att vara min handledare.

Ett tack vill jag också rikta till Liljewall Arkitekter som gjort plats för mig och bidragit med glädje i pauserna och goda koppar kaffe.

Slutligen vill jag tacka mina vänner och familj, för allt och lite till.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

SAMMANFATTNING	3
ABSTRACT	4
FÖRORD	5
INNEHÅLLSFÖRTECKNING	6
INLEDNING	7
BAKGRUND	7
MÅL & SYFTE	12
FRÅGESTÄLLNINGAR	12
TEORETISKT RAMVERK	13
MILJÖERBJUDANDEN & BEHAVIOR SETTINGS	13
METOD	15
STUDIEDESIGN	15
FALLSTUDIEN	15
INVENTERING	16
INTERVJUER MED PEDAGOGER	16
OBSERVATIONER – BEHAVIOR MAPPING	17
LITTERATURÖVERSIKT	19
HUR KAN UTFORMNING OCH YTA PÅ FÖRSKOLEGÅRDEN BESKRIVAS SOM KVALITETER I RELATION TILL LEK?	19
HUR RELATERAR BEHAVIOR SETTINGS OCH AFFORDANCES TILL LEKEN?	21
VILKEN ROLL HAR PEDAGOGEN FÖR LEKEN OCH ANVÄNDNINGEN AV GÅRDENS YTA?	24
FALLSTUDIE	26
LILLA FÖRSKOLEGÅRDEN	26
INVENTERING	28
BAKGRUND	28
GÅRDENS UTFORMNING	29
RESULTAT FRÅN INTERVJUER MED PEDAGOGER	33
OBSERVATIONER	38
STORA FÖRSKOLEGÅRDEN	40
INVENTERING	42
BAKGRUND	42
GÅRDENS UTFORMNING	42
RESULTAT FRÅN INTERVJUER MED PEDAGOGER	45
OBSERVATIONER	48
RESULTAT - JÄMFÖRANDE DEL	50
INVENTERING	50
INTERVJUER	50
OBSERVATIONER	52
AKTIVITETSNIVÅ	52
TYPER AV BEHAVIOR SETTINGS	53
LEKAKTIVITETER	54
DISKUSSION	55
RESULTATDISKUSSION	55
HUR KAN UTFORMNING OCH YTA PÅ FÖRSKOLEGÅRDEN BESKRIVAS SOM KVALITETER I RELATION TILL LEK?	55
HUR RELATERAR BEHAVIOR SETTINGS OCH AFFORDANCES TILL YTAN OCH LEKEN?	56
VILKEN ROLL HAR PEDAGOGEN FÖR LEKEN OCH ANVÄNDNINGEN AV GÅRDENS YTA?	58
SLUTSATSER	60
METODDISKUSSION	61
FÖRSLAG TILL VIDARE STUDIER	62
REFERENSER	63
BILAGOR	68

INLEDNING

BAKGRUND

Det här arbetet handlar om hur barns användningen av förskolegårdar påverkas av faktorer som ytans storlek, gårdens utformning och innehåll samt av pedagogens roll.

Barn och unga utgör en femtedel av Sveriges befolkning. Över 2 miljoner barn och unga går till skolan varje vardag (Skolverket, 2017b). Vidare går 76.7% av alla barn i Sverige mellan ett och tre år och hela 94.9% av barnen mellan fyra och fem år i förskola (Skolverket, 2017a). Här vistas de i genomsnitt 30 timmar per vecka (Statistiska centralbyrån, 2004).

Idag blir barn i förskoleåldern och en bra bit upp i skolåldern ofta beroende av utomhusmiljöer som de vuxna väljer ut till dem. Dessa kan vara särskilt inrättade och fysiskt avgränsade lekmiljöer på förskola och skola, miljöer som har blivit allt viktigare för utomhusleken i stort (Mårtensson, 2004). Det beror till stor del på att tillgången till närmiljön har minskat drastiskt för barn och unga under de senaste decennierna. Lekplatser tas bort, friytor bebyggs och barns rörelsefrihet i närmiljön och transport till fots och per cykel minskar (Trafikverket, 2015). Vidare är barngrupperna på

förskolorna ofta större idag i förhållande till personalstyrkan, vilket resulterat i färre utflykter. Detta ökar betydelsen av förskole- och skolgården, vilka blir de utemiljöer som barn har störst chans att utnyttja (Grahns, 2007; Jungmar & Åkerblom, 2015).

För många vuxna är det en självklarhet att barn ska vara utomhus en stund varje dag. Ser man till förskolans verksamhet är utevistelsen ofta en självklar del av dagen. En undersökning av 100 förskolor i Stockholm visar att utevistelsen i genomsnitt är 5.8 timmar under sommaren, 3.6 timmar under vår och höst samt 2 timmar under vintern vid bra väder. Vid dåligt väder motsvarar detta 2.6, 2 och 1.5 timmar. Förskolor med utomhusprofil spenderar däremot mer tid utomhus (Söderström et al., 2004). Förskolans läroplan säger att ”verksamheten ska ge utrymme för barnens egna planer, fantasi, kreativitet i lek och lärande såväl inomhus som utomhus. Utomhusvistelsen bör ge möjlighet till lek och andra aktiviteter både i planerad miljö och i naturmiljö” (sid 7 Lpfö 1998). Därav har pedagogen en viktig roll i att även planera in en pedagogisk verksamhet utomhus (Norén-Björn et al., 1993). Pedagogerna bör visa att de värdesätter barnens lek, genom att visa leken intresse och uppmärksamhet

samt ibland delta i leken. För stränga regler kan kväva leken och istället bidra till att förskolan och dess miljö blir trist (Hjort, 1996).

Under 1970-talet lades stor möda på att hävda utrymme för barn i den fysiska planeringen. En självklar fråga under denna tid var hur de fria ytorna hanterades i planering, vilket kopplades samman med frågan om barns möjlighet till utomhuslek (Rasmusson, 1998). Mycket kraft lades på att förbättra den fysiska miljön i miljonprogramsområden och det gjordes samtidigt en rad studier och utredningar kring bostadsgårdar och lekplatser i dessa områden (Björklid, 1982; SOU, 1975; Insulander, 1975; Norén-Björn, 1977; Schlyter, 1976, Kristensson, 2003). Under tidigt 2000-tal konstaterades, genom en analys av offentliga dokument, lagförslag och regleringar kring barns utemiljö i Norden, att det offentligas ansvar för alla barns intressen i stadsmiljön inte längre var lika starkt (Wilhjelm, 2002). En allt vanligare fråga blev ”hur små ytor?” man kan arbeta med i planeringen av utemiljön (Kristensson, 2003). Inom planeringen läggs ett allt större fokus på att ”göra mer på mindre yta”. Detta synsätt och tillvägagångssätt ökar vikten av att vuxna förstår barns relation till den fysiska miljön (Mårtensson, 2004).

Då allt fler barn idag blir beroende av förskolegården som lek miljö utomhus, bör denna vara en viktig del i planeringen. Förskolegårdarna används dag efter dag. Över tid och med flitig användning förändras dessa miljöer och rum. Detta är viktigt att ha i åtanke vid planering för att bibehålla ett intresse hos barnen och berika deras lek (Herrington & Leismeister, 2006). Utomhusleken är, då som nu, en ofta rörelseinriktad och fysisk aktivitet och borde vara en viktig

utgångspunkt för planeringen. Det är genom leken i den fysiska miljön som denna får mening för barn (Olwig, 1986; Skantze, 1996).

Förskolors utformning varierar med de prioriteringar, riktlinjer och lagar som rådde då de byggdes. Under 1970- och 1980-talen, då den intensiva daghemsutbyggnaden ägde rum, fanns faktiska riktlinjer för ytornas storlek och utformning både för inomhus- och utomhusmiljön. Socialstyrelsen (1975) angav exempelvis att utemiljön skulle ha en yta på minst 55 kvm per barn. I samråd med myndigheter kunde ”samplanering” med en intilliggande skola, bostadsmiljö eller liknande få förekomma. Ett krav för godkännande var att kunna garantera utrymme för aktiviteter som ansågs vara viktiga för barnens utveckling inom olika aktivitetsområden. Dessa aktivitetsområden, som motsvarar ”behavior settings”, kunde vara sandlek, rörelselek, bygglek, vattenlek, trädgårdsskötsel och djurskötsel. Men dessa riktlinjer upphörde med Plan och Bygglagen (1987).

Idag finns inga detaljerade riktlinjer för förskolors utemiljöer. Däremot finns det en generell paragraf i Plan- och bygglagen (1987) som reglerar utomhusmiljön för barn. Krav ställs att det på tomten eller i närheten av den ska ”finnas tillräckligt stor friyta som är lämplig för lek och utevistelse”. Kommunen har sedan ansvaret för planläggning och bygglovsprövning enligt PBL. Det är med andra ord kommunen som bestämmer vad som är ”tillräckligt stor” friyta lämplig för lek och utevistelse. Generellt i Sverige varierar riktlinjerna mycket. I Göteborgs stad är målsättningen för förskolebarns utemiljöer 35 kvm/barn (Göteborgs stad, 2014). En undersökning som inkluderade ett mindre urval av

kommuner i Sverige visade ett spann mellan 10 kvm/barn till 40 kvm/barn. Denna stora variation i riktlinjer antas bero på en förvirring och frustration över att det inte finns tydliga nationella riktlinjer som kan visa direkta kopplingar mellan objektiva mätbara hälsoeffekter med objektiva kvantifierbara värden i miljön (Kylin & Bodelius, 2015; Boverket, 2015).

Att ha riktlinjer för hur stor en förskolegård bör vara verkar ha betydelse. I Norge avskaffades storleksanvisningar för ytan på förskolegårdar år 2006. Studier visar att lekytan per barn drastiskt har minskat sedan dess. Enligt forskare visar detta att riktlinjer bör finnas för att säkerställa barns platser (Nilsen & Hägerhäll, 2012). Att tydliga riktlinjer för förskolegårdars ytor tagits bort kan vara en av orsakerna till att utomhuslek i allt högre grad blivit något som utspelar sig i mer avgränsade och för barn mer tillrättalagda lekmiljöer än tidigare.

Storleksmässigt tycks gränsen för vad som kan fungera bra gå vid cirka 30 kvm/barn, enligt erfarenheter från förskolegårdar i Malmö (Malmö Stad, 2011). Boverket & Movium (2015) rekommenderar 40 kvm friyta per barn i förskolan och 30 kvm friyta per barn i grundskolan. Friytans totala storlek har också betydelse för att kunna innehålla de kvaliteter som krävs för en fullgod lekmiljö, där forskning visar att denna har ett direkt utslag på barnens fysiska aktivitetsnivå. Den totala ytan är grundläggande för vilket utrymme det finns att tillgå för att skapa olika funktioner/aktiviteter och rum på gården (Lindholm, 1995). Studier visar på ett minimum på 2000-3000 kvm, vilket är en yta där mer rörelse och spring i leken har påvisats. Spannet mellan 3000-6000

kvm har också visat på stora skillnader i leken. Gårdar mindre än 2000 kvm har däremot haft en generellt låg lekvärdesfaktor och kan ha en negativ inverkan på hälsovariabler som BMI och koncentrationsförmåga (Mårtensson et al., 2009).

Den förändrade synen på friytor och en bebyggelseutveckling som inte ser lika självklart på tillgången till utemiljö förändrar barnens förutsättningar till utevistelse i allt större utsträckning. En orsak till att förskolegårdarnas yta prioriteras allt mindre kan vara att dagens stadsplanering ägnar sig mer åt att ”göra mer på mindre yta”. Exempelvis kan skolgårdar beskrivas som ”överstora” och därför tas i anspråk för bostadsbyggande (Dagens Nyheter, 9 dec. 2001) samtidigt som det skapas skolor utan egen utemiljö. I dessa fall hänvisas barnen till närliggande parker eller grönytor längre bort från skolan, vilket inte ser ut att ha samma betydelse för deras lek och samspel som när lekmiljön ligger i direkt anslutning till skolan (Nordström & Hiltunen, 2004).

Följderna av den förändrade synen har lett till stora variationer mellan förskolegårdars ytor, där vissa förskolor idag drivs helt utan egen förskolegård. En enkätundersökning som riktade sig till 100 kommunala förskolor i Stockholmsområdet (Söderström et al., 2004) visade att gårdarna i innerstaden hade en genomsnittlig yta på 1168 kvm medan gårdarna i ytterområdena hade en mer än dubbelt så stor genomsnittlig yta på 2504 kvm. Vidare fanns det förskolor som enbart hade en mindre uteplats (10%) eller helt saknade egen gård eller uteplats (8%). Dessa förskolor låg framförallt i bostadsmiljöer som var byggda under senare decennier där lokalen inte är friliggande utan ingår

i större bostadskomplex (Söderström et al., 2004). Förskolor som integreras med bostadskvarter är ofta underordnade byggnaden och inomhuslokalernas utformning, kostnad och lokalisering. Det är alltså inte ett pedagogiskt val att skol- och förskoleverksamheten idag drivs utan, eller med minimal, gård (Lenninger, 2013). Utan tillgång till en egen förskolegård kan konsekvenser som att barnen inte rör sig tillräckligt mycket för att utvecklas optimalt och bibehålla en god hälsa uppstå. Även den motoriska utvecklingen riskerar att hamna på efterkälken (de Laval & Åkerblom, 2013).

För att barnens lek ska kunna varieras och utvecklas krävs alltså att lekytan har en viss storlek. Omfattande forskning visar vikten av att barn har yta som tillåter dem att röra sig obehindrat i olika riktningar (Sandseter & Kennair, 2011). En tillräckligt stor förskolegård ska kunna rymma flera olika kvaliteter och aktiviteter, inklusive vuxenstyrd utevistelse i linje med verksamhetens krav. Ytor ska finnas för alla, både för regelstyrda lekar, lekar som inkluderar många barn och platser där man ska kunna dra sig undan och vara för sig själv. Studier visar också att tillräckligt stora friytor kan rymma varierad terräng och grönytor. Men på en liten gård finns det sällan plats för alla dessa kvaliteter (Söderström et al., 2013). Mindre gårdar innebär begränsade användningsmöjligheter samt ett större slitage. Dessa slitna lekmiljöer får dessutom ett reducerat lekvärde (Mårtensson et al., 2009).

Forskning visar att barns möjlighet till utevistelse är en viktig aspekt av en hållbar samhällsutveckling. Hur barn mår i sin skolmiljö påverkar såväl skolresultat som livsstil. Väl utformade

förskolegårdar kan förbättra barns motorik, sociala kompetens, lärande och även ge ökad koncentrationsförmåga. Detta kan i sin tur minska sjukdagar och motverka stress (Boldemann et al., 2006; Cosco, 2006; Grahn et al., 1997). Leken och utevistelsen på förskolegården gynnar inte bara barnens fysiska hälsa, utan även den sociala och mentala hälsan (Mårtensson, 2004).

Vi kan konstatera att vi befinner oss i en tid där städer förtätas och konkurrensen om marken är stor. En ökad stadspopulation medför också stora utmaningar, exempelvis gällande att få till en fungerande infrastruktur, tillräckligt utbud av bostäder, föreningar, säkerhetsfrågor och inte minst att tillhandahålla natur (Burdett & Sudjic, 2007). Detta har resulterat i att många barns utemiljöer påverkats, där bland annat förskolegårdarna minskar i storlek. Omfattande forskning visar hur viktig leken är för barn och deras utveckling. Det är också väldokumenterat att barn leker och rör sig mer utomhus än inomhus (Raustorp et al., 2012). Vi vet att miljöns utformning kan påverka barnens lek och aktivitet och att pedagogen har en viktig roll i barnens utveckling och lek i utemiljöer. Däremot finns det ett behov av att veta mer om hur ytans storlek relaterar till dessa faktorer.

Studier konstaterar att ytans storlek har betydelse för barns aktivitetsnivå (Mårtensson et al., 2009). Men hur själva ytan relaterar till andra faktorer som påverkar förskolegårdens användbarhet är mindre undersökt. Då en stor del av barns utveckling sker genom olika typer av lek, blir detta relevant att undersöka. Fokus för arbetet ligger därför på att undersöka hur en förskolegårds ytareal påverkar och relaterar till faktorer som miljöns utformning, lekaktiviteter och

aktivitetsnivå. Jag utgår ifrån hypotesen att en förskolegårds ytareal påverkar antalet lekmöjligheter på en förskolegård, vilket i sin tur påverkar barnens lek på förskolegården. Då pedagogen har en stor roll i barnens liv på förskolan, relaterar arbetet till detta med.

MÅL & SYFTE

Syftet med arbetet är att undersöka vilken betydelse ytans storlek i relation till gårdens utformning, lekaktiviteter och aktivitetsnivåer har för leken på en förskolegård.

Målet är att jämföra leken på två förskolegårdar av olika storlek i Göteborgs stad.

FRÅGESTÄLLNINGAR:

- Hur kan utformning och yta på förskolegården beskrivas som kvaliteter i relation till lek?
- Hur relaterar behavior settings och affordances till ytan och leken?
- Vilken roll har pedagogen för leken och användningen av gårdens yta?

TEORETISKT RAMVERK

Arbetet och dess metodik bygger på ett teoretiskt ramverk kring hur barn och deras aktiviteter påverkas av den miljö de har tillgång till.

MILJÖERBJUDANDEN & BEHAVIOR SETTINGS

Ett par teoretiska koncept kan användas som grund för att studera relationen mellan den fysiska miljön och aktiviteter som utförs där. Begreppet affordances skapades av Gibson (1986), som var en amerikansk psykolog. Gibsons (1986) definition av affordances är att de är erbjudanden i miljön, positiva såväl som negativa. En svensk översättning av affordances är *miljöerbjudanden*. Dessa miljöerbjudanden betraktas ha signifikanta egenskaper i förhållande till en individ. Individen i fråga relaterar omgivningen till sig själv: sina egna dimensioner, möjligheter och ändamål i just den miljön. Miljöerbjudanden kan beskrivas som hela objekt, ytor och händelser vilka definieras utifrån varje individs förutsättningar. Exempelvis upplevs ett objekt som är mindre än en individs handflata för denne vara greppbart, vilket då är ett miljöerbjudande (Hallford, 1984). Att undersöka dessa miljöerbjudanden kan öka förståelsen över hur de fysiska

komponenterna i byggda miljöer stimulerar, eller lockar, barns aktiviteter (Cosco, et al., 2010).

Cosco et al. (2010) definierar behavior settings som relationen mellan den fysiska omgivningen och individers beteenden. Den första som studerade behavior settings var Barker (1968), som under observationer av barn uppmärksammade relationen mellan barnens beteenden, omgivningen och de fysiska komponenterna. Heft (1988) menar att behavior settings består av återkommande mönster av beteenden i miljön – ett pågående aktivitetmönster som stöds och begränsas av miljöegenskaperna. Detta mönster beskrivs som ”synomorphie”. En individ som träder in i en behavior setting kommer uppleva ”press” att utföra den aktivitet som stämmer överens med den uppfattade karaktären (Barker & Wright, 1954). Ett exempel på en behavior setting är öppna ytor. Här skapas gärna lust för springande, stojande och sprudlande aktivitet. Konceptet behavior settings tillämpas idag i forskning inom design och utformning av barns miljöer (Cosco et al., 2010).

Enligt Heft (1988) är affordances och behavior settings relaterade till varandra. Barker och Gibson var inte

medvetna om varandras teorier, men trots detta delar dessa teorier samma metafysik, eller idealism. Som beskrivet ovan fokuserade Barker på individen och den miljömässiga kongruensen, med andra ord den miljömässiga överensstämmelsen, vilken han kallade "synomorphy" (Barker & Wright, 1954). Gibson (1986) å andra sidan fokuserade på individen och den miljömässiga korrespondensen, vilken han kallade för miljöerbjudanden. Affordances kan betraktas som resurser och komponenter som skapar möjligheter och handlingar inom behavior settings. Eller som motsatsen, att affordances kan begränsa behavior settings. Med andra ord är affordances oftast av en mindre skala än behavior settings (Belanger & Coolen, 2014).

METOD

STUDIEDESIGN

Arbetet har genomförts i två delar: en teoretisk litteraturstudie och en empirisk fallstudie. Litteraturstudien inriktades mot artiklar och böcker på svenska och engelska. Litteraturen valdes ut genom sökningar i lämpliga databaser med olika kombinationer av nyckelord som barn, lek, utveckling, förskolegård, yta. Syftet med litteraturstudien är att bidra till att besvara arbetets frågeställningar.

FALLSTUDIEN

I fallstudien undersöktes inriktningen empiriskt genom att studera två förskolegårdar med olika ytareal i Göteborgs stad. Främst tre metoder har använts i fallstudien: inventering, intervju och observation. För att kunna maximera nyttan av informationen från fallstudien har ett medvetet urval av fall gjorts (Flyvbjerg, 2006). Stor variation har eftersträfvats mellan förskolegårdarnas ytareal. I det här arbetet benämns förskolegårdarna som Lilla förskolegården och Stora förskolegården. Den Lilla förskolegården har en yta på 350 kvm, vilket motsvarar 9.5 kvm/barn. Den Stora förskolegården har en yta på 1295 kvm, motsvarande 35 kvm/barn. Av dessa är det bara den Stora förskolegården som uppnår målsättningen

om 35/kvm per barn för förskolebarns utemiljöer i Göteborgs stad (Göteborgs stad, 2014). För övriga förutsättningar, som socioekonomisk situation, stadsdel, antal barn, design, utbud av lekutrustning, växtlighet etc. har strävan varit att ha dem så lika som möjligt. Detta urval har gjorts för att kunna studera just ytans påverkan på barnens lek. Båda förskolorna ligger inom samma område i Göteborg. De har liknande socioekonomisk situation, och båda drivs av kommunen. Antalet barn som går på förskolorna är också likt, 37 barn går på Lilla förskolegården och 37 barn på Stora förskolegården.

En tydlig skillnad mellan förskolorna är dock deras ålder, likaså hur länge pedagogerna arbetat på respektive förskola. Lilla förskolegården byggdes 1978 och Stora förskolegården är byggd senare, år 2013. Vidare har pedagogerna på Lilla förskolan arbetat där i mellan 10 och 35 år, medan pedagogerna som intervjuades på Stora förskolan arbetat där i knappt 1 år. Anledningen är att det varit oenigheter inom verksamheten där två pedagoger valt att sluta.

Förskolorna kontaktades via mail och telefon. Ett informationsbrev (se bilaga 1) skickades ut till barnens föräldrar innan observationerna ägde rum.

Förskolorna, pedagogerna och alla barn är anonyma i arbetet. Därför benämns förskolorna som Lilla förskolegården och Stora förskolegården. Under observationerna har ingen personlig information samlats om barnen, utan enbart anteckningar om deras kön, lekaktivitet och aktivitetsnivå.

INVENTERING

Vid första besöket på varje förskolegård genomförde jag en inventering av behavior settings och fyllde i dem på en plan. Detta var behavior settings som gångväg, samlingsyta/sittplats, lekredskap, öppen yta, sandlåda, vegetation, odling/kompost och topografi. Planerna ritades upp med hjälp av programmen AutoCad, Photoshop, Illustrator och InDesign.

Vidare gjorde jag en bedömning av gården enligt metoden OPEC (Outdoor Play Environment Categories), vilken har tagits fram som ett hjälpmedel för att kunna bedöma om en plats främjar lek, det vill säga lek i relation till utemiljöns dimensioner. Verktaget OPEC är grundat på forskning om barns lek på förskolegårdar och innehåller tre miljödimensioner: (A) utomhusarean, (B) andel yta med buskar, träd eller kuperad terräng och (C) integrationen mellan vegetation, öppna ytor och lekytor (Mårtensson, 2013):

- A: 1 poäng <1200 m²
2 poäng 1200-3000 m²
3 poäng >3000 m²
- B: 1 poäng lite/icke existerande
2 poäng <hälften
3 poäng ≥hälften
- C: 1 poäng ingen integration
2 poäng något av följande:
(a) det finns träd eller buskar intill lekyterna.

(b) de öppna ytorna ligger mellan lekyterna.

3 poäng både (a) och (b) i *alternativet* för 2 poäng.

Totalt kan förskolegården få som minst 3 poäng och som mest 9 poäng (Mårtensson, 2013).

INTERVJUER MED PEDAGOGER

En fördel med intervjuer framför många andra metoder är att intervjuaren kan upptäcka detaljer som annars kan missas, vilket kan ge en djupare förståelse för den intervjuades perspektiv. Vidare erbjuder intervjuer en möjlighet till flexibilitet, där intervjuaren kan kontrollera att han eller hon förstått något på rätt sätt (Bjørndahl, 2005). Det finns olika typer av intervjuer: strukturerade, semistrukturerade och ostrukturerade (Backman et al., 2012). En semistrukturerad intervju grundar sig på ett fåtal i förväg valda grundfrågor, till vilka intervjuaren kan anpassa följdfrågor baserat på svaret från den som intervjuas. Detta innebär en flexibilitet där den intervjuade får förklara, utveckla sina idéer och tala utförligt kring det ämne som tas upp. Semistrukturerade intervjuer producerar data som har ett förhållandevis öppet format och inte är förkodade (Denscombe, 1998).

Efter inventering hölls individuella semistrukturerade intervjuer med två pedagoger från varje förskola. Intervjuerna hölls enskilt för att få en så bred bild som möjligt och för att pedagogerna skulle kunna svara på frågorna utan att påverkas av varandra. Gruppintervjuer kan lätt leda till att de dominanta personerna styr vad som sägs (Denscombe, 1998). En intervjuguide med 12 frågor skickades ut till pedagogerna

inför intervjuerna. Båda intervjuerna på Stora förskolegården hölls i ett arbetsrum på förskolan. På den Lilla förskolegården hölls den ena intervjun i ett rum där ett antal barn satt och pysslade och den andra intervjun i ett arbetsrum. Alla intervjuer spelades in med hjälp av en mobiltelefon. Ljudinspelningar erbjuder en permanent och fullständig dokumentation av det som sägs under intervjun. Dock är det viktigt att vara medveten om att det bara är de uttalade orden som fångas, det vill säga att det finns en risk att missa viktiga faktorer som den icke-verbala kommunikationen (Denscombe, 1998). Därför fördes anteckningar under intervjuerna som ett komplement till ljudupptagningen. Under intervjuerna användes planen från inventeringen som komplement till samtalet. Pedagogerna fick beskriva vilka lekaktiviteter som var vanligast samt i vilka behavior settings på förskolegården som lekaktiviteterna skedde.

Pedagogerna på Stora förskolegården intervjuades först. Dessa intervjuer ägde rum den 9 mars och den 16 mars 2018. Första intervjun tog cirka 24 minuter medan andra tog cirka 13 minuter. På Lilla förskolegården tog intervjuerna ca 45 respektive 40 minuter. Dessa intervjuer ägde rum den 29 mars och den 5 april 2018.

För att analysera intervjuerna har metoden tematisk analys använts. Detta är en metod för att identifiera, analysera och beskriva mönster inom olika kvalitativa data, genom att organisera och beskriva den insamlade datan detaljerat (Braun & Clarke, 2006). I det här arbetet har varje intervju transkriberats för att sedan kunna analyseras tematiskt.

OBSERVATIONER – BEHAVIOR MAPPING

Genom observationer studerades barnens lek genom en variant av metoden ”behavior mapping”, baserad på behavior settings och affordances (Cosco et al., 2010). Metoden innebär att man observerar och registrerar platser och aktiviteter samtidigt. Området delas in i olika delar, motsvarande behavior settings, vilka observeras utefter en vald runda. Resultatet hjälper forskare att förstå den byggda miljön och hur den används (Cosco et al., 2010). Ofta används penna och papper vid insamling av data och handgjort grafiskt material vid rumsliga analyser av hur aktivitetsnivån är bland exempelvis bostadsområden, parker, lekplatser och skolgårdar (Björklid 1982, Moore 1986). Van Andel (1985) var den första som digitaliserade resultaten för beteende och miljöerbjudanden och kopplade dessa till en databas. I detta arbete används metoden dock med penna och papper vid insamling av data.

Att mäta aktivitetsnivån i utomhusmiljöer har visat sig vara svårt, eftersom både antalet deltagare och deras aktivitetsnivåer ändras frekvent. SOPLAY (System for Observing Play and Leisure Activity in Youth) är en variant av behavior mapping där varje individs aktivitetsnivå studeras baserat på tre nivåer: stilla (ligga, sitta eller stå), förflyttning och aktiv (McKenzie, 2006). Under observationerna separeras könen, där aktivitetsnivån för varje kön studeras för sig. Vidare antecknas temperatur, väder, tidpunkt och längd för observationen. Denna metod gör det möjligt att jämföra den fysiska aktivitetsnivån hos individer på samma plats under olika tidpunkter eller för olika platser (McK-

enzie, 2006). I det här arbetet används SOPLAY som komplement till behavior mapping för att kunna jämföra aktivitetsnivån hos barnen på de två förskolegårdarna.

Inför varje observation skrevs planer ut över gården samt kompletterande excel-dokument, för att täcka in gårdens behavior settings och för anteckningar som temperatur, väder, tidpunkt, kön, lekaktivitet och aktivitetsnivå. Före observationerna bestämdes en runda på gården, där varje observationsrunda följde samma ordning. Under själva observationen följde jag rundan och använde planen för att pricka i var barnen befann sig på gården samt excel-dokumentet för att fylla i tillhörande kommentarer. Alla observationsrundor tog mellan 5 och 10 minuter.

Den första observationen av varje förskolegård ägde rum fredagen den 6 april 2018, där Stora förskolegården observerades kl 9.50-10.40 på förmiddagen och Lilla förskolegården kl 13.00-14.00. Detta gav liknande förhållanden, såsom väder, veckodag etc. Vädret var soligt med en temperatur på 6 grader och en vind på 7 m/s.

Under första observationstillfället på Stora förskolegården gjordes totalt 5 observationsrundor, vilket innebar att 5 planer och kompletterande excel-dokument fylldes i. Själva observationen tog 50 minuter. En pedagog, två vikarier och 17 barn var med under utevistelsen. Under första observationen på Lilla förskolegården gjordes totalt 7 observationsrundor. Observationen tog 1 timma. En pedagog och 9 barn deltog under utevistelsen.

Andra observationen av den Lilla förskolegården ägde rum fredagen den 13

april 2018, kl 12.55-13.47. Solen sken på en blå himmel med en temperatur på 19 grader och en vind på 7 m/s. Under detta observationstillfälle gjordes totalt 8 observationsrundor. En pedagog och 12 barn var närvarande under hela utevistelsen. Under de sista 15 minuterna anslöt ytterligare 5 barn och en pedagog.

Observationstillfälle två av den Stora förskolegården genomfördes onsdagen den 18 april 2018, kl 9.33-10.31. Det var molnigt och temperaturen låg på 11 grader med en vind på 4 m/s. Totalt gjordes 8 observationsrundor. Fyra pedagoger, en förälder och 26 barn deltog under utevistelsen.

Resultaten från de fyra observationstillfällena sammanställdes både i InDesign, Word och Excel. I InDesign lades varje observationsrunda in på planen för respektive förskola, där varje barn prickades in med en av de tre aktivitetsnivåerna (McKenzie, 2006). I Word sammanfattades en kort text från varje observationsrunda gällande lektyp, antal barn och övrig aktivitet, vilka sedan användes som underlag till att ta fram tabeller i Excel. Då observationerna utförts under tidig vår när barnen hade ett extra lager av kläder på sig var det ibland svårt att avgöra barnens kön. Detta innebär att siffrorna som visar könsfördelning i tabellerna inte är 100% tillförlitliga.

LITTERATURÖVERSIKT

HUR KAN UTFORMNING OCH YTA PÅ FÖRSKOLEGÅRDEN BESKRIVAS SOM KVALITETER I RELATION TILL LEK?

Kvantitet och kvalitet anses ofta vara motsatsord. I andra sammanhang, som exempelvis inom bebyggelsens täthet, kan det finnas olika syn på relationen mellan kvantitet och kvalitet. Det går att betrakta gott om utrymme som en kvalitet, där kvantitet då blir en delaspekt av kvalitet. Alltså, ju större kvantitet desto högre kvalitet. Exempelvis präglades mycket av efterkrigstidens stadsbyggande av ett ”rymlighetsideal” som liknar detta synsätt (Kristensson, 2003). Enligt det andra synsättet finns inte någon koppling mellan kvantitet och kvalitet. Istället spelar betydelsen av hur det givna utrymmet utformas större roll. Det senare synsättet på relationen mellan kvantitet och kvalitet liknar nutidens förtätningsdebatt. Det hävdas att en hög kvalitet i utformningen kan kompensera för begränsad kvantitet, vilket är ett argument som används av förespråkarna för förtätning (Rogers & Burdett, 2000).

Skillnaderna i de olika synsätten visar att kvantitet värderas på skilda sätt. Det första sättet betraktar kvantiteten direkt som en kvalitet med förhållandet

”ju mer desto bättre”. Det andra sättet lägger inte lika stor vikt vid kvantiteten utan ser utformningen som betydelsefull i relation till miljöns kvalitet. Men att separera kvantitet och kvalitet från varandra och inte se dessa som ömsesidigt beroende av varandra kan innebära en risk. Risken är att dimensioneringen av ytan inte utnyttjas som ett verktyg för att skapa en bra miljö, där både ytan och innehållet har viktiga kvaliteter (Kristensson, 2003).

Relationen mellan utformning och yta har visat sig vara betydelsefull för barnens lek. Lek kräver utrymme och ytan är ofta en förutsättning för att en god utformning av en lekmiljö ska vara möjlig (Norén-Björn, 2016). Men utformning handlar om mer än bara stora ytor. Utformningen och karaktären hos utomhusmiljön på en förskolegård kan ha stor betydelse för hur själva leken utvecklas (Grahm et al., 1997) och har även visat sig ha en stor påverkan på barns fysiska aktivitetsnivå (Ferreira et al., 2007). Den fysiska miljön kan, precis som människorna runt omkring barnen, bidra till en positiv utveckling. På samma sätt kan den fungera utvecklingshämmande. Utemiljön kan vara utformad så att den underlättar sociala kontakter och/eller inspirerar till att ensam gå på upptäcktsfärd. Den kan finnas som en

trygghetsgivande ram runt lek och återhämtning. Utemiljön kan också fungera som en aktiv part i leken, där utformningen är helt avgörande för vilka lekar som kan komma till stånd. Utformningen kan på motsatt sätt döda lusten att vidareutveckla lekar, försvåra för lek i smågrupper eller hämma barnets upptäckarglädje. Detta kan exempelvis ske när det inte finns något att upptäcka i utemiljön (Grahm et al., 1997).

En god utformning av förskolegården gör det lättare för barnen att hantera den sociala dynamiken samt att hitta olika former för rekreation. Studier visar hur beroende utomhusleken är av platsens utformning och innehåll. Utrymme för aktiva lekar som karaktäriseras av ett högre tempo samt en mer spridd uppmärksamhet har visat sig ge ett mer samlat och fokuserat samspel inomhus (Mårtensson, 2004). I en undersökning av förskolegårdar visade det sig att utformningen påverkade hur den användes av barnen. Den bästa kombinationen för att skapa aktiva förskolegårdar upplevdes vara kvaliteter som varierande storlek på olika lekområden, slingrande gångar och naturliga element. Förutom att slingrande och böjda gångvägar ökade den fysiska aktiviteten på platsen var det också en av de platser där många barn kunde leka med varandra och samspela (Cosco 2006).

En viktig kvalitet är rummets utsträckning i landskapet, vilken påverkar om platsen uppfattas som en del av ett landskap som fortsätter bort mot horisonten. För barn innebär denna kvalitet att platsen lovar handlingsmöjligheter och inbjuder till utforskande (Kaplan & Kaplan, 1989). Det är i exempelvis sådana miljöer man kan se barn springa ”så fort de bara kan”. En stor yta ger känslan av att där finns mycket att

upptäcka och utforska, vilket ger barnen de ytor och den överblick som behövs för mer aktiva och fartfyllda lekar (Mårtensson, 2013). Förutom rummets utsträckning i landskapet påverkas leken även av hur själva ytorna ligger i förhållande till varandra på gården. Ytor som är väl integrerade och inte ligger separerade från varandra på gården skapar intressanta kombinationer som gynnar den rörliga leken (Mårtensson, 2009).

Men även andra kvaliteter har visat sig vara viktiga för barns lek och utveckling. Att få leka ostört är en viktig faktor, vilken påverkas av hur ytan och utformningen ser ut. Via observationer av lekplatser konstaterades att leken hinner utvecklas och barnen är intensivt upptagna av lek på vissa lekplatser medan leken på andra lekplatser stördes av många avbrott eftersom andra barn skyndade till och konkurrerade så snart något intressant hände. Detta ledde till att flertalet barn tittade på när några få lekte, istället för att leka själva. Om platsen upplevs som en genomgångsled, saknar välfungerande innehåll eller olika rum för valfrihet finns inte förutsättningar för någon fördjupad lek (Norén-Björn, 2016). Istället bör platsen ha nivåskillnader och avgränsningar vilket skapar en upplevd rymlighet och fler möjligheter till aktiviteter. Vidare visades en relativt trång lekplats, med rätt planerad yta, rymma många olika möjligheter. Här ansågs de många avskärmningarna bidra till att flera aktiviteter för olika åldrar fick plats och kunde pågå samtidigt (Norén-Björn, 1977). Kvantitet och kvalitet handlar alltså inte bara om en stor yta. Det har konstaterats att ytans storlek i sig inte är en tillräcklig förutsättning för att skapa rymlighet.

Det har visat sig att barn på förskolegårdar med höga OPEC-värden är mer fysiskt aktiva (Boldemann, 2011), har bättre koncentrationsförmåga (Mårtensson et al., 2009) och har högre välbefinnande och bättre sömn (Söderström, 2012). Dessutom får barnen lagom mycket sol, trots långa utevistelser, på grund av möjligheten att söka skugga under vegetationen vid behov (Boldemann, 2011).

Enligt metoden OPEC förmedlar en stor yta upplevelsen av att det finns mycket att utforska, vilket i sin tur ger barnen de ytor och den överblick de behöver i sina mer fartfyllda lekar. Om de större ytorna även motsvarar mer vegetation ökar detta vegetationens chans att bibehålla sin vitalitet. Vidare bidrar tillgången på naturelement till en mångfald av handlingsmöjligheter som underlättar för leken, men även för förhandling och konfliktlösning. Här värderas då andelen yta med buskar, träd eller topografi. Är vegetation, öppna ytor och lekytor integrerade med varandra har det en god inverkan på barnens rörelsedynamik över gården i stort. Exempelvis har ett småbrutet landskap, med väl placerade öppna ytor och vegetation intill lekytor, visats kunna ge barnens leksammanhang en större flexibilitet med chans för varje barn att ta del och påverka förloppet (Mårtensson, 2013). Här finns en relation mellan yta, andel vegetation eller kuperad terräng och integrationen mellan vegetationen och de olika ytorna. Tillsammans skapar dessa höga kvaliteter för barnens lek på en förskolegård.

Förskolegårdens möjlighet att utgöra ett "frirum" kan hänga samman med de vuxnas förhållningssätt och gårdens yta, utformning samt karaktär. Relationen mellan faktisk yta och innehåll beskrivs

som komplex och det finns en upplevd rymlighet som är relaterad till dessa (Kristensson, 2003). Barn uppfattar sin omgivning på ett annat sätt än vuxna. Detta innebär att en stor och innehållsrik förskolegård kan av barn uppfattas som början på en "oändligt" stor omvärld (Ivarsson, 2003).

HUR RELATERAR BEHAVIOR SETTINGS OCH AFFORDANCES TILL LEKEN?

Utan olika rum och utformningar i miljön som skapar varierande dimensioner för barnen att både få upptäcka, leka fritt och samtidigt få ha ställen att få vara ifred på, blir ytan tom på erbjudanden för barnen. Det sägs att barn leker överallt. Men riktigt så är det inte (Mårtensson, 2009). Miljön erbjuder olika aktiviteter för barn. Utan behavior settings i utemiljön, betyder själva ytan i sig inte lika mycket. För att stimulera barns lek och aktiva rörelse behöver utemiljön innehålla många erbjudanden. Det är dessa som ger barnen möjlighet till aktiviteter som att manipulera, sitta, hoppa, springa, kana, klänga och klättra (Kyttä, 2004).

I utomhusleken utgörs den röda tråden av det fysiska. Under utomhusleken kommunicerar barnen mindre med ord och mer med hjälp av kropp och omgivning. Vidare använder de sig av olika objekt och rör sig på olika sätt i förhållande till miljön, för att exempelvis uttrycka sin lekfullhet eller sätta igång en lek. I en tillräckligt stor och varierad utemiljö där det ryms olika typer av rum kan det uppstå ett samspel mellan dessa. Behavior settings som består av öppna partier erbjuder en överblick för

barnen som kan bli startpunkt för en snabb rörelse. Däremot krävs det något att springa mot för att barnen ska kunna ge sig iväg (Mårtensson, 2005). Miljön måste helt enkelt uppfattas som spännande, därav vikten av en variation av behavior settings.

Varierade ytor, innehåll, och underlag kan erbjuda olika sorters lekar utan att de krockar med varandra. En platt yta drar lättare uppmärksamheten till en lek, vilket lätt påverkar den ostördhet som är en förutsättning för att en lek ska kunna utvecklas och fördjupas (Norén-Björn, 2016). Områden av bestämd karaktär, exempelvis en flerskiktad trädunge, kan skapa dramatik i barnens lek i och med att platsen erbjuder snirkliga vägar mellan vegetationen. Leker barnen i grupp kräver det dessutom att de behöver samordna sina rörelser för att kunna springa igenom ”skogen” tillsammans (Mårtensson, 2005). Vidare kan behavior settings som sluttande partier av kullar, hållar eller kanor ge olika riktningar åt springandet. Går det brant uppför kan barnen behöva kämpa tillsammans för att ta sig upp och då få tillfälle att hjälpa varandra genom att putta på och dra. Barn gillar att rulla, snurra, kana och springa omkring. Platser likt dessa hjälper barnen att sätta sin kropp i rörelse. Dessutom blir samspelet mellan yngre och äldre barn lättare mer jämbördigt och då mer spännande, exempelvis genom att den något starkare frivilligt släpper efter och tappar fotfästet och trillar. Att komma upp på en höjd är också ett sätt att tillföra dynamik till leken genom att barnen då kan markera en status som exempelvis drottning, kung eller segrare (Mårtensson, 2005).

Barns förmåga att orientera sig i miljö samt deras binokulära syn har inte utvecklats helt innan fem års ålder (Allen

& Marotz, 2000), vilket innebär att lekytor bör skapa tillräcklig mystik för att locka till utforskning av omgivningen. Detta kan göras genom att exempelvis skapa blickfång i barnens höjd eller skapa mystik med hjälp av vegetation, låga väggar eller varierad topografi (Herrington & Lesmeister, 2006).

För att barnen lätt ska kunna ge sin in i eller dra sig ur starkt dynamiska lekförlopp är det viktigt att det finns platser att försvinna in i, runt eller genom. Detta kan vara behavior settings som lekhus och buskage. Kring större buskage kan lätt snabba springlekar med många barn uppstå. Där är det dessutom lätt för barn i alla åldrar att finna lösa material och gömställen, samtidigt som möjligheter finns för att ta sig fram och gömma sig om ”fara” hotar. Vidare uppskattas möjligheter till rytmiskt gungande, eller mer kaotiskt svingande och snurrande, av många barn (Mårtensson, 2005). Detta gör områden med gungor till en eftertraktad behavior setting.

Studier visar att gångvägar är en typ av behavior settings som kan förknippas med rörelse och högre aktivitetsnivåer (Cosco et al., 2010). Gångvägar som är hårda, exempelvis asfalterade, och slingrande har visat sig vara mer populära och ha en positiv inverkan på aktivitetsnivån. Detta kan bero på att de är lättare att springa eller cykla på (Cosco, 2006).

Sandlådan är ytterligare en behavior setting som visats ha en universell attraktionskraft (Wood, 1993). Den är populär för att barn är säkra på att de kan hitta något att greja med där (Mårtensson, 2005). Vid ett överflöd av något, exempelvis av sand, löv eller gräs, börjar barnen med att undersöka materialet. Därefter kan de samla på det eller

skapa något av det för att senare förstöra det som skapats. Vilka platser som blir intressanta för stunden avgörs i hög grad av vilka material som finns beroende på väder, årstid och skötsel (Mårtensson, 2005).

När barn söker tillflykt för att få vara själva föredrar de ofta platser som är lite lugnare, gärna med närhet till sand, vatten, vegetation eller något annat formbart material (Hart, 1979). Att få skapa sin egen plats är ett behov hos barn som kan ses världen över, där internationella undersökningar visar att kojor byggs överallt, i Västindien, England, USA och Sverige. Därför är det viktigt med grönytor och rumsskapande vegetation, då det är den fysiska utemiljön som ger ramarna för att kojbyggandet ska kunna inledas. Kojor är viktiga sociala platser men även för att fungera som hemliga rum. Det är i dessa hemliga rum som barnen på egen hand kan få forma sin identitet, vilket är en uppgift som kräver viss avskildhet. Vidare blir den sociala aspekten viktig då det är utvecklande för barnen att i vissa faser dela med sig i den identitetsskapande processen med någon eller några utvalda (Kylin, 2005).

Platser som hyser rum för smådjur, exempelvis skalbaggar och nyckelpigor, är ofta omtyckta av barn. Barnen bemöter gärna smådjuren som medvarer vilka de tillägnar mycket omsorg och uppmärksamhet. De kan samla på, undersöka och ordna för smådjuren samt ordna begravning när det behövs. Smådjuren kan också användas för att få stämning och fart i leken, där barnen under skräckblandad förtjusning kan visa upp en humla eller larv för varandra. Vid platser likt dessa kan långvariga springlekar äga rum där barnen ömsom flyr och närmar sig platsen. Det kan också inspirera barnen till att leka att

de själva är djur, vilket förstärker lekens fysiska karaktär (Mårtensson, 2005).

Forskning visar att utemiljöns kvaliteter utgör en del av grundförutsättningarna för utemiljön. Här är komponenter, med andra ord affordances, som variationen på markens textur och struktur samt vegetationens olika typer av blad, stammar, grenverk och frukter viktiga. Vikten av lösa föremål och material i utemiljön är väldokumenterad (Moore, 1989; Norén-Björn, 2016). Exempel på lösa föremål är sand, jord, blad och stenar, vilka är omtyckta av barn att "greja med". Ljud och rörelser tillsammans med lösa föremål kan uppmåna till spring, exempelvis att lyfta upp en pinne i luften, hojta till eller kasta sand i rutschkanan. Det blir också lätt för barn att stanna till, umgås och hitta saker att göra vid ställen som erbjuder affordances i form av löst material (Mårtensson, 2005). Barn får fotfäste i miljöer som erbjuder mycket löst material som barnen kan "greja" med. "Grejandet" är ett sätt för barnen att konkret ta kontakt med den fysiska omgivningen och på så sätt skapa sig en trygg utgångspunkt för att sedan våga bege sig in i mer aktiva lekar (Mårtensson, 2009). Tillgången till löst material har också visat sig vara viktig för att leken ska kunna uppnå en mer komplex nivå av berättande, låtsaslek och skapande där samspelet mellan barnen utvecklas till en gemensam lek inom en temaram. Även om en grupp med barn till synes leker samma lek har de oftast olika tolkning av vad leken innebär. Tillgången till löst material har också visat sig ha en positiv inverkan på hur länge leken pågår (Norén-Björn, 2016).

Framförallt symboliska lekar har visat sig gynnas av en god tillgång på lösa material, vegetation och topografiska

skillnader (Woolley & Lowe, 2013; Cele, 2005). Antalet lekmöjligheter relaterar till utformningen och ytan. Genom en lämplig utformning av exempelvis räcken, kantsten, staket, odlingslådor, förrådshus, husväggar, planteringar, vegetation och topografi kan fler lekmöjligheter erbjudas. Vidare kan en varsam hantering av ursprungliga tillgångar från området, som bergsknallar, stenar, risiga buskage, klätterträd, sumpig mark, ruttna stubbar, dåligt dränerade och tidvis kippande leriga åkrar och kullfallna träd leda till en utemiljö som är rik och värd att utforska (Norén-Björn, 2016).

VILKEN ROLL HAR PEDAGOGEN FÖR LEKEN OCH ANVÄNDNINGEN AV GÅRDENS YTA?

Till skillnad från utomhusmiljön består inomhusmiljön i högre grad av rum med bestämda funktioner. Dessutom har de vuxna många ambitioner kring barns vistelse inomhus. Det är då vanligt med bestämda platser för vad och hur man ska göra olika saker, till exempel som att äta och sova (Mårtensson, 2004). För både vuxna och barn är det lättare att vända uppmärksamheten mot omgivningen utomhus. Intresse finns för det som händer omkring och förbereder en på överraskningar. Nya situationer uppstår hela tiden med skiftande väder och en levande och föränderlig natur (Mårtensson, 2005). Det blir då lättare för de vuxna att ta ett steg tillbaka och ge utrymme för barnens egna initiativ (Mårtensson, 2004; Szczepanski, 2007). Utomhus kan barnen dessutom röra sig och använda sin kropp friare. Utomhusmiljön har potential att erbjuda platser där allt sker i barnens värld

och kan på så sätt fungera som frirum i vardagen (Mårtensson, 2005).

Inomhus är en plats där kunskap kan beskrivas medan utomhus erbjuder möjlighet att uppleva med alla sinnen. Kunskap kan stärkas av bekantskap. Det vill säga vi lär inte bara genom att se och höra, utan också genom att lukta, känna, smaka och beröra. Metaforen ”att gripa för att begripa” karakteriserar utomhuspedagogikens identitet (Szczepanski, 2014). Exempelvis kan barn först få rita och prata om löv inomhus, för att sedan komma ut i naturen och lära känna samt utforska löven. På så sätt är det av stor vikt att pedagogerna lär känna miljön utomhus och ser vad som erbjuds samtidigt som de arbetar efter läroplanen (Szczepanski, 2014).

Utomhuspedagogik kan möjliggöra lär- och lekmiljöer i förskola och skola som är mer rörelseintensiva, där betydelsen av detta betonas i flera vetenskapliga studier som fokuserar på relationer till den fysiska utomhusmiljön (Grahns et al., 1997; Moser et al., 2012; Bolde-mann, 2013). Det har konstaterats att omgivningen spelar en viktig roll för barns utveckling. På samma sätt har pedagogernas uppfattning om naturen en inverkan på barnens bild av naturen. En positiv inställning utvecklar ofta en positiv bild hos barnen, där en motsvarande negativ uppfattning om naturen lättare förmedlar en negativ bild för barnen (Grahns et al., 1997; Nyhus Braute & Bang, 1997). För att barnen ska känna lust att lära och söka kunskap är det viktigt att pedagogerna är intresserade av att lära och lära ut. Annars kan det resultera i att barnens motivation blir negativt påverkad och därmed minska deras lust till att lära sig nya saker (Isaksson, 1996). Vidare är det viktigt att pedagogerna intar en roll där de tar

hänsyn till barnens lek utan att störa den. Exempelvis kan bestämda tidsscheman påverka detta och leda till att barnen inte får fullfölja leken. Att arbeta med flexibla ramar där möjligheten att skjuta på en måltid eller annan aktivitet kan hjälpa leken att få det utrymme den behöver (Hjort, 1996).

Studier visar att oenigheter om varför utevistelsen är viktig förekommer i många arbetslag, vilket kan bero på att kunskap saknas om hur den pedagogiska verksamheten ska utövas (Szczepanski, 2014). Vidare är det många pedagoger som inte vet hur de ska främja barnens nyfikenhet när de är ute i naturen (Davis, 2009). En orsak kan vara brist på kunskap där pedagoger lägger för lite värde i den tid som spenderas utomhus eller att de helt enkelt saknar idéer för att skapa möjligheter för barns lärande (Blanchet-Cohen & Elliot, 2011). En studie av fyra skolor i Wales, Storbritannien, konstaterar att många pedagoger inte förstår hur betydelsefull utemiljön är och vilken inverkan den har på barnens lek och lärande (Maynard & Waters, 2007). En engagerad och initierad pedagog kan hjälpa barn till nya infallsvinklar för att de sedan på egen hand ska kunna se, upptäcka och förstå. Det gäller alltså som pedagog att ta tillvara på den egna fantasin och försöka se tillvaron ur ett barns perspektiv. Pedagogerna ska vara där som ”följeslagare, ledsagare och medforskare” (Granberg, 2000).

Vissa barn är duktiga på att starta lekar tillsammans med andra barn eller att ta sig in i pågående lekar. Sedan finns det barn som inte finner det lika enkelt. Då är det viktigt med pedagogens aktiva närvaro och stöd för att hjälpa barnen komma in i leken (Pramling Samuelsson & Sheridan, 2006).

FALLSTUDIE

I det här avsnittet presenteras de två förskolegårdar, Lilla förskolegården och Stora förskolegården, i Göteborgs stad som har använts som fall i studien. Avsnittet är uppdelat i tre delar, där första delen behandlar Lilla förskolegården, andra delen Stora förskolegården och i tredje delen jämförs resultaten från båda förskolegårdarna. I de två första delarna presenteras varje förskola utefter en genomförd inventering av vilka behavior settings som finns på gården samt en värdering av gårdens lekpotential enligt OPEC. Här inkluderas en plan över förskolegården med inritade behavior settings samt kompletterande bilder. Bildernas vyer illustreras i figur 1 (Lilla förskolegården) respektive figur 18 (Stora förskolegården). Därefter följer en tematisk analys av intervjuerna med pedagogerna och sist en presentation av de genomförda observationerna. Den jämförande delen presenterar resultaten i samma ordningsföljd.

LILLA FÖRSKOLEGÅRDEN

Figur 1 - Lilla förskolegården
med illustrerade fotovyer.

PLANER ÖVER LILLA FÖRSKOLEGÅRDEN

Figur 2 - Den sträckade delen visar
Lilla förskolegårdens ytareal på 350 kvm.

BAKGRUND

Lilla förskolegården byggdes år 1978. Innan dess utgjordes området av gammal bebyggelse med småhus. Dessa revs på 1960-talet och ersattes av dagens bostadskomplex som omger förskolan. Förutom bostadskomplexen finns både natur i form av ett berg med varierad vegetation, en fotbollsplan, backar med olika sluttningar och en lekplats med gungor. Denna omgivning har tidigare använts frekvent av förskolans verksamhet. Dessvärre har problem och oroligheter med knarkförsäljning, uteliggare etc. lett till att omgivande miljöer numera inte används lika mycket. Fynd av sprutor och andra farliga material har gjorts av barnen under utflykter till berget, vilket har lett till ökad försiktighet hos pedagogerna. Under kvällar och helger har det även visat sig att obehöriga vistats på förskolegården. Detta har lett till att personalen på förskolan behöver samla upp skräp, som flaskor, fimpas eller liknande varje morgon.

Förskolan är byggd på torpargrund och utseendemässigt är designen typisk för de hus som byggdes i stadsdelen under denna tid. Själva förskolegården har en yta på 350 kvm (se figur 2) och är dimensionerad för cirka 26 barn. Detta motsvarar cirka 13 kvm/barn. Gården har genomgått en del förändringar under årens gång. Från början var den mer avgränsad med staket inne på gården. Staketet var till för att avgränsa leken mellan de äldre och de yngre barnen. Dessutom fanns olika stora sandlådor, vilka också var till för barnen baserat på ålder. En bit gräsmatta fanns på gården, vilken på grund av högt slitage omvandlades till

lera. Under 1980-talet togs staketet inne på gården bort. Av restmaterialet byggdes en båt i den leriga hörnan. På grund av halkrisken fick båten tas bort och marken asfalterades. Vidare testades planteringslådor under en period. Dessa var mycket uppskattade av både personal och barn, men på grund av vandalisering kunde de inte vara kvar.

Idag används förskolegården av 37 barn, vilka beräknas bli 40 före sommaren. Det innebär en yta på 8.75/kvm per barn. Barnen är indelade efter ålder i förskolans två avdelningar. Med tanke på den begränsade ytan kan inte alla barnen vara ute samtidigt. Därför tas förskolegården i bruk av avdelningen med de yngre barnen på förmiddagen och efter lunch har avdelningen med de äldre barnen tillgång till gården.

GÅRDENS UTFORMNING

Den Lilla förskolegården är liten till ytan. Närmast byggnaden finns en veranda av trä, halva täckt av tak och halva under bar himmel (se figur 3 och 4). Ett trästaket omger verandan. Denna plats upplevs som en trygg zon. Här finns tre bord med bänkar, vilka används mycket av verksamheten främst under årets varmare perioder (se figur 4). Under sommaren adderas parasoll och upphängda lakan som skydd mot sol och värme. Denna plats nyttjas till både måltider och till den pedagogiska verksamheten, där barnen exempelvis får sitta och rita. Precis utanför verandan står ett plommonträd i en mindre planteringsyta (se figur 12). Planteringen används till att odla smultron, blommor och annat. Här får barnen dock inte leka. Istället får de gärna vara med där i lärande syfte.

En träramp leder ner till gårdens enda men stora sandlåda. Sandlådan i sig är uppdelad i fyra delar: i första delen finns ett gungdjur placerat (se figur 7), i den andra delen står ett lekhus bredvid ett klätterträd (äppelträd) (se figur 8), i tredje delen finns ett högre lekhus med möjlighet för både klättring, rutschkana och krypin (se figur 6) och i sandlådans fjärde del står ett bakkbord (se figur 5). Sandlådans fjärde del innehåller bakbar sand, medan det är strid sand i de tre andra delarna. I sandlådan finns alltså ett varierat utbud av miljöerbjudanden, där både de äldre och de yngre barnen kan finna utmaning.

Figur 3 - Till höger ligger gårdens veranda i trä, precis framför ingången till ena avdelningen. Framför verandan står ett plommonträd med en liten plantering under.

Figur 4 - Verandan fungerar som en flexibel yta. Här kan mellanmål intas och aktiviteter som att pyssla och måla äga rum.

Ingången till förskolans andra avdelning är placerad vid sandlådan. Här finns bänkar utplacerade på ett trädäck (se figur 9). Halva trädäcket är under tak och halva under bar himmel. Precis vid trädäckets södra hörn står ett högt päronträd. Övrig mark utgörs av asfalt.

Figur 5 - Sandlådan, vilken ligger centrerad på gården, erbjuder olika typer av lek för blandade åldrar. I bilden syns ett bakkbord i framkant samt ett av gårdens två lekhus lite längre bak.

Figur 6 - I bilden visas gårdens klätterträd i framkant, lekhus med rutschkana samt ett gult förråd i bakgrunden.

Figur 7 - Ett gungdjur står i sandlådans ena hörn.

Figur 8 - Lekhuset bredvid klätterträdet används ofta till olika fantasi och rollerkar. I bakgrunden står en trälåda med olika leksaker som spadar, formar etc.

Söder om sandlådan, i gårdens hörn som tidigare bestod av sluttande gräsmatta, finns idag en kompost (se figur 10). Här slängs enbart trädgårdsavfall då detta område, liksom flera andra i Göteborg, har problem med råttor. Verksamheten har periodvis testat att ha matkompost i pedagogiskt syfte, men på grund av råttorna fick detta tas bort. Vid snöiga perioder används denna lilla kulle till pulkaåkning.

Förskolegården har tre fruktträd: päron-, äpple- och plommonträd, där äppelträdet används som klätterträd. I övrigt finns inte mycket vegetation inne på gården. I gårdens östra del, nedanför träverandan, finns några kvadratmeter buskage av bland annat forsythia och jasmin (se figur 11).

Figur 9 - Ingången till avdelningen med de yngre barnen. Framför ingången ligger en gångväg som barnen ofta cyklar fram och tillbaka på i full fart.

Figur 10 - I hörnet ligger förskolegårdens komposthög. Förutom att gräva mask gillar barnen att köra upp med cyklarna på högen och "krocka" i väggen för att sedan vända och cykla tillbaka.

Buskaget är välvuxet och klipps till ca 170 meters höjd. Tydliga spår i marken och på grenarna visar små gångstigar och rum. Enligt en av pedagogerna är detta buskage mycket uppskattat av barnen för att få komma undan och skapa egna krypin. Mitt emot buskaget finns ett större förråd. På ena sidan förvaras lekredskap och på andra sidan kan föräldrar låsa in barnens vagnar.

OPEC-VÄRDERING

Lekpotentialen på Lilla förskolegården är:

A – Utomhusarean: 1 poäng. Ytan är mindre än 1200 kvm.

B – Andelen yta med buskar, träd och kuperad terräng: 1 poäng. Det finns mindre än 15% vegetation på gården.

C – Integrationen mellan vegetation, öppna ytor och lektytor: 1 poäng. Lilla förskolegården har en vanlig utformning med buskage längs kanter, några klungor med lekredskap utan grön omgivning. Komponenter, som öppna ytor mellan lektytor, saknas för att kunna bedöma integrationen mellan dessa.

Enligt OPEC-värdering har Lilla förskolegården totalt 3 poäng.

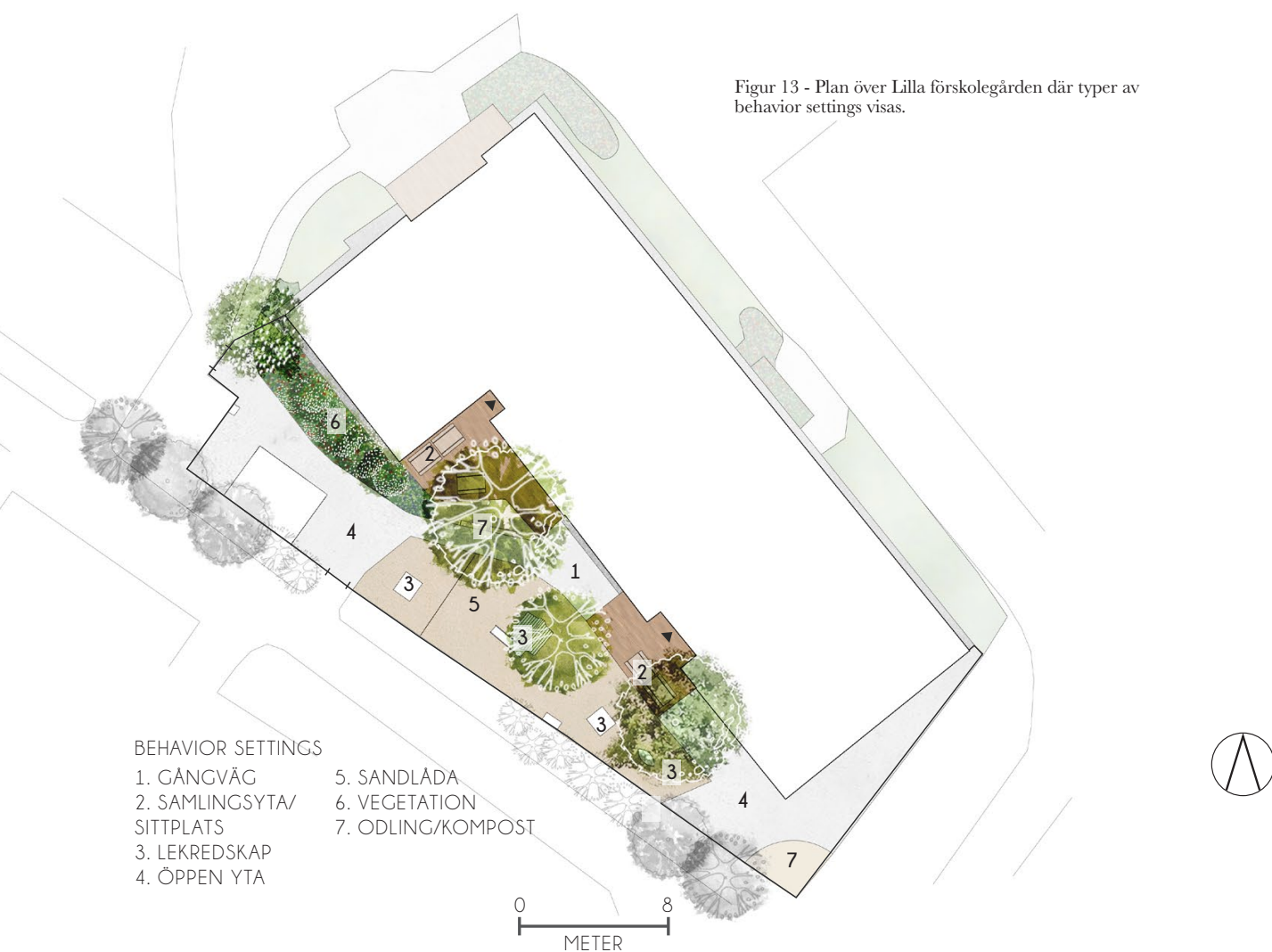
Figur 11 - Gårdens enda tillgängliga buskage, vilket erbjuder plats för rollek, bygglek eller för att få komma undan. Pedagogerna klipper hål för ingångar och utgångar.

Figur 12 - Vid plommonträdet finns en liten planteringsyta där pedagogerna och barnen odlar bär som exempelvis smultron.

BEHAVIOR SETTINGS

På den Lilla förskolegården kan totalt 7 olika typer av behavior settings urskiljas, se plan 1. Dessa är: gångväg (1 st), samlingsyta (2 st), lekredskap (4 st), öppen yta (2 st), sandlåda (1 st), vegetation (1 st) och odling/kompost (1 st). Sammanlagt finns alltså 12 stycken behavior settings på förskolegården.

RESULTAT FRÅN INTERVJUER MED PEDAGOGER

Nedan följer resultatet av den tematiska analysen av intervjuerna från den Lilla förskolegården. Det övergripande temat är "Lek på gården" indelat i 7 kategorier, vilka är: lekaktiviteter, yta och rymlighet, aktivitetsnivå, åldersskillnad och interaktion, pedagogens roll, verksamhetens roll och förbättringar. Vidare är den första kategorin, lekaktiviteter, indelad i de aktiviteter pedagogerna nämnt under intervjuerna.

LEK PÅ GÅRDEN

Lekaktiviteter

När utevistelsen börjar låses dörren upp till gårdens förråd, där olika typer av material finns att hämta för barnen. Där finns allt från cyklar, byggmaterial, små bilar och traktorer till kanaler och bassänger för vattenlek. Vissa material, exempelvis stålspadar, plockar pedagogerna fram ifall de anser att barnen som frågar efter dem kan hantera dem. En del barn vet direkt vad de vill göra när de kommer ut. Andra behöver tänka lite och kan behöva förslag från pedagogerna för att komma igång. *"Det jag ser är, utifrån vad barnen har lekt, så har de ett minne utav vad de lekt en annan gång. De återgår gärna till samma lek eller samma ställe. Vi har några barn som just nu leker jättemycket inne i buskarna"*, berättar en av pedagogerna.

Verandan intill ingången till avdelningen för de äldre barnen används som en flexibel yta. Här kan de sitta ute och äta mellanmål, pyssla, rita eller leka med vattenlek. Hit söker de sig också för att få skydd från solen under ett parasoll och från filter som hängs upp.

Vattenlek

"... vi har en vattenslang. Och på sommaren brukar vi springa bakom hörnet och då sprutar (namn på pedagog) på oss", berättar ett barn på förskolan. Vattenlek är en uppskattad aktivitet under större delen av året. Exempelvis brukar en slang hängas upp på gården i taket till förskolebyggnaden, vilket skapar en "dusch" som barnen kan springa under. Vid regn rinner vattnet genom sandlådan på grund av gårdens lutning. Kanaler bildas vilka barnen tycker om att utforska och leka med. Vidare finns ett tillgänglighetssanpassat ståbord och en bassäng där barnen kan sitta och leka. Även vattenlek med slussar och kanaler finns att tillgå. De flesta barnen dras till vattenleken och vill vara med så fort pedagogerna plockar fram den.

Rollek & fantasilek

Buskaget i gårdens ena del är en omtyckt plats för både rollek och fantasilek. Det är även ett ställe för barnen att få komma undan. Rollekar som mamma-pappa-barn, riddare, tjuv och polis, fängelse och spion är populära på gården. Fantasi kopplas in där styltor blir till ballonger som hängs upp i buskarna. Plötsligt är ett kalas igång. Under vår och sommar när det växer som mest klipper pedagogerna ingångar och utgångar till buskaget. Det blir som små kojor för barnen.

Konstruktionslek

Byggmaterial, som plankor, uttjänta leklådor, eller annat material pedagogerna kommer över, används för att bygga hus, staket, golv eller körbanor åt små bilar. Även filter och klämmor används av barnen och pedagogerna på många olika sätt, exempelvis till att bygga kojor. Konstruktionsleken äger rum främst i buskaget eller i sandlådan.

Cyklar

Cyklarna beskrivs som en av de populäraste aktiviteterna på gården. Det finns 8 till 9 cyklar i varierad storlek, varav några är taxicyklar. Att cykla är en fartfylld aktivitet. Dock har det noterats att cyklarna kan påverka resterande del av barngruppen. På grund av att gården är liten och i stort sett endast rymmer sandlådan och gångvägen styrs gärna de andra barnens lek till sandlådan då cyklarna används.

Experiment- & upptäcktslek

I gårdens ena hörn finns idag en stor komposthög. Här grävs det maskar, gråsuggor och tusenfotingar. Barnen får lära sig att våga ta i mask och i jorden. De får samla maskar i hinkar och lära sig kring vad de äter och hur ett kretslopp fungerar. Pedagogerna och barnen hjälps åt med att räfsa ihop löv och annat naturmaterial som de lägger i komposten. Pedagogerna försöker väva in naturvetenskapliga experiment i leken och samtalen. Även vattenleken används till experimentlekar. Barnen deltar gladeligen i dessa lekar, men de sker på pedagogernas initiativ. Tas vattenlek fram eller börjar en pedagog gräva i komposthögen kommer barnen nyfiket dit och vill delta.

Grovmotorisk lek

Förskolegården erbjuder viss möjlighet till grovmotorisk lek. Exempelvis har pedagogerna värvat om att bevara ett äppelträd som barnen kan klättra på. Ena pedagogen berättar om barnens förtjusning när de lägger märke till sin utveckling och plötsligt kan klättra högre upp i trädet. Klätterträdet är därför mycket omtyckt och ena pedagogen kommenterar att *”Det är inte alla gårdar som har möjlighet att utmana och ge den möjligheten”*.

Yta & rymlighet

”Vi har en bra miljö runtomkring oss men vi behöver en större gård, det behöver vi”, berättar en av pedagogerna. Rymligheten och ytan på förskolegården beskrivs som liten. Båda pedagogerna berättar om att det är många före detta förskolebarn som kommit på besök flera år senare. De har goda minnen men uttrycker ofta *”oj vad litet det är!”*.

Båda pedagogerna kommenterar att det är en väldigt liten yta för så många barn. Detta beskrivs begränsa leken till viss del för barnen. Det finns helt enkelt inte tillräcklig yta för barnen att springa runt eller cykla i full fart. Dessutom kan ljudnivån bli relativt hög ibland, främst när cyklarna är i gång. Den andra pedagogen menar att barnens lek ibland upplevs bli hämmad av den begränsade ytan, främst när de allra yngsta barnen är ute samtidigt. Exempelvis kan barnen uttrycka *”nämen nu kommer dom och nu får inte vi ha det här ifred”*, eller *”här är vi, du får inte vara här, du får inte vara med”*.

Ytan och tillgången till material anses alltså påverka barnens lek. Blir konkurrensen för stor uppstår lättare konflikter. Dessutom gör ytan att det blir svårare för barnen att få leka själva. *”Å andra sidan”*, berättar en av pedagogerna, *”lär sig barnen att leka tillsammans och samarbeta på ett otroligt sätt”*. Pedagogen menar att det även kan finnas nackdelar eller begränsningar med stora ytor, dels beroende på att det kan vara svårare för pedagogerna att ha uppsikt och dels beroende på hur man lär barnen att se sin omvärld och andra än sig själv. På så sätt anser de att pedagogen har en viktig roll och att det dessutom kan vara en bra träning för barnen att inte kunna få ta del av eller göra allt på samma gång,

utan ge barnen en chans att få tänka efter ”*Vad vill jag? Vad tycker jag?*”.

Hela gården används till lek. Även inne i förrådet kan barnen ha lekar. De finner sina ställen. Barnen på förskolan beskrivs som flexibla, kanske på grund av att gården är så liten. Ena pedagogen säger ”*de måste nästan vara det*”. Men pedagogerna beskriver sig själva som flexibla med, framförallt gällande deras engagemang och förslag till vad gården kan användas till.

Sandlådan är gårdens centrala och största del. Därför blir det ganska naturligt att barnen är mest på denna yta. Buskaget beskrivs även ge stort värde och skapar möjlighet för barnen att få komma undan när det är trångt på gården. Vidare hålls dörren in till förskolan öppen under årets varmare perioder, då temperaturen är behaglig. Detta skapar fler valmöjligheter och större frihet för barnen att välja om de vill vara inne eller ute.

Omgivningen utanför förskolegården används gärna när möjlighet ges. Men det är ingen yta de kan ta i anspråk när som helst. Två föräldrakooperativ ligger i anslutning och använder platsen dagligen. Det ligger då i pedagogens händer att ta ansvar för vilka barn som klarar av vad samt i vilka situationer de kan gå utanför förskolegården utan en vuxen. Främst gungorna och fotbollsplanen ligger så bra till att pedagogerna kan ha uppsikt både där och på den egna gården samtidigt. Ena pedagogen beskriver sig gå ut en del med de äldre barnen. Detta för att ge barnen mer yta och möjligheter till att välja mellan fler aktiviteter.

En av pedagogerna har arbetat på små förskolegårdar förut och beskriver en

känsla av att känna sig mer inlåst på Lilla förskolegården. Detta antas bero på osmidigheten till att göra utflykter eller promenader till naturmiljöer runt omkring. Idealet för båda pedagogerna som intervjuades på Lilla förskolegården var när de kunnat göra regelbundna utflykter. Då beskrevs ytan och rymligheten inte begränsa barnen och de la märke till att alla lekte med alla. Dessutom fick barnen chans till att utveckla motoriken bättre.

Aktivitetsnivå

Aktivitetsnivån på gården varierar beroende på vilka barn som är där. Pedagogerna märker att många barn har ett stort behov av grovmotorisk aktivitet, vilket är viktigt för deras utveckling. Springa får de inte göra inne, vilket gör det än viktigare för barnen att få röra sig fritt ute. De menar därför att erbjudanden som att få klättra, springa och hoppa är viktiga att ha på gården.

Åldersskillnad & interaktion

Beroende på barnens åldrar ser interaktionen olika ut mellan barnen. Generellt beskrivs ändå interaktionen mellan barnen på gården som stor. Stundtals leker många barn tillsammans och stundtals leker de ensamma eller så kallad bredvid-lek med någon annan, vilket innebär att barnet/barnen upplever att de leker ihop men inte pratar med varandra. Vissa vill också leka med sin kompis, vilket beskrivs som viktigt för att då utvecklar barnen djupare relationer till varandra.

Gårdens tillgång till yta och lekredskap beskrivs bygga på samarbete. Att vänta och lära sig turordning är ett exempel. Samarbetsförmågan utvecklas ofta i takt med åldern. Generellt sett har

pedagogerna lagt märke till en högre interaktion och samarbetsförmåga hos de äldre barnen, även om individuella barn utvecklas olika. En av pedagogerna menar att barnen interagerar bättre i sina lekar utomhus än inomhus. De jobbar mycket med leken och att lära barnen leka tillsammans. Föräldrar brukar kommentera *"Oj! Vad de leker!"* när de kommer till gården.

Ser man till alla åldrar är sandytan den mest använda. Där finns något för alla, exempelvis möjlighet att utforska sanden, vara i de två olika lekhusen, gunga på gunghäst, åka rutschkana eller leka fantasifulla lekar eller rollekar. Störst skillnad är det mellan de yngre och de äldre barnen. De yngre barnen håller sig gärna nära de vuxna. Med tiden vågar de sig längre bort från sandlådan. Då beskrivs buskagets ena del, vilken är extra gles, vara en tillräcklig utmaning för de små. Där sker det en del tittutlekar. När barnen blir äldre och mer motoriskt aktiva vågar de mer, vilket ger dem fler valmöjligheter.

Pedagogens roll

"Det är vår uppgift att se till att varje individ ska få sina behov tillgodosedda. Och alla är inte lika. Det har vi mycket diskussioner om, vad det är för normer vi bygger upp ... Vi ska ju lära oss varje barn och se vad det behöver och varför det väljer vissa saker.", berättar den ena pedagogen. Pedagogerna ser sig i rollen att vara med och uppfostra barnen. De ska hjälpa barnen att se, inte bara sig själva, utan även sin omvärld och de andra som finns omkring. Det är inte alltid lätt för ett barn att fråga om det får vara med när det kanske inte varit med från början i leken eller har kommit till förskolan senare.

När pedagogerna är med och organiserar olika aktiviteter, används ofta leken i ett utvecklande och lärande syfte. Då beskriver pedagogerna att de styr leken. Annars ser de sin roll som att vara med och kunna utmana leken för barnen. Att komma med frågor som *"Vad händer om du gör såhär då?"* eller *"Kan du hjälpa mig att bygga en koja? Hur vill du att kojans ska se ut?"*. De anser att det är viktigt att barnen själva har en idé, lust och inspiration. *"Det är vårt jobb att både ute och inne hjälpa dem att väcka den inspirationen"*, säger en av pedagogerna.

Vattenlek är en aktivitet som inte varit möjlig utan pedagogernas engagemang och närvaro. En av pedagogerna nämner att *"... vi gör ganska mycket så för att få det roligare, men det kräver ju mycket av oss också"*.

Begränsade resurser innebär också begränsad tillgång till lekmaterial och möjlighet att byta ut lekmaterial som går sönder. Pedagogerna på Lilla förskolegården använder sin egen fantasi och engagemang mycket. De använder det material som finns och kan även ta dit uttjänta material hemifrån. Materialen förvandlas och blir till olika saker med hjälp av barnens fantasi.

Pedagogerna finns där för att ge stöd och initiativ i leken. Det har noterats att när barnen är inskolade med vana vet de ofta direkt vad de vill göra när de kommer ut. De är bekanta med de material som finns att tillgå. Att lära känna barnen är också viktigt för pedagogerna. Det skapar fler möjligheter för barnen att även kunna nyttja lekplatsen utanför förskolegården ibland.

Från början var gården mer avgränsad. Då fanns det exempelvis inte plats för att cykla. Efter initiativ från pedagoger-

na har gården ändrats så att i princip alla utrymmen idag kan nyttjas. En av pedagogerna berättar att *”Det är ju vi som öppnat upp här genom åren för att kunna utnyttja gården så mycket som möjligt”*.

Verksamhetens roll

På Lilla förskolegården är barngruppen uppdelad i två åldersbaserade avdelningar. Totalt kan det vara 37 barn på förskolan, men alla är aldrig ute samtidigt. De yngsta är ute på förmiddagen och de äldre barnen på eftermiddagen. Genom detta skapas en harmonisk utevistelse, där barnen får möjlighet att röra sig och utvecklas med leken. Denna indelning innebär att pedagogerna på respektive avdelning arbetar en hel del själva. De har valt att göra så just för att få lugnare barngrupper med mer lekro. En av pedagogerna nämner att det ibland känns tråkigt att arbeta ensam. Det leder till att de inte har möjlighet att göra så stora projekt då de är ensamma med en stor barngrupp. Det blir svårt att göra utflykter eller promenader i närområdet.

Pedagogerna på förskolan tar fram mål och metoder för att följa läroplanens mål. Ett viktigt mål för deras verksamhet är att se och utveckla varje individ. Leken är central i verksamheten. De anser att det är viktigt att utveckla barnens sociala kompetens, integritet och hur man är mot varandra.

Förbättringar

Önskemål och planer finns om en större gård. Förskolan ska renoveras och då hoppas pedagogerna på att gården ska renoveras samtidigt. De berättar om ett antal oanvända kvadratmeter som finns utanför gården, vilka de hoppas kunna få komplettera förskolegården med genom att flytta ut staketet. En av peda-

gogernas förslag är att skapa en väg där cyklarna får cykla runt, istället för att enbart kunna köra fram och tillbaka på samma sträcka.

Önskemål finns också om en utökad vattenlek, eftersom det är en så omtyckt aktivitet bland barnen. Idag trollerar pedagogerna själva med regnvatten och de redskap de fått tag på.

Idag finns en mindre odling av bland annat smultron intill verandan. Men pedagogerna vill gärna ha mer odling på gården. De har försökt ha det genom åren, men på grund av vandalisering under nätter och helger går inte detta. Ena pedagogen beskriver hur svårt det är att förklara för barnen när de undrar varför någon vill ha sönder deras odlingsslådor.

OBSERVATIONER

Figur 14 - Resultaten från första observationstillfället på Lilla förskolegården. Kryssen illustrerar pedagogens position och prickarna barnens position från varje observationsrunda. Prickarna illustreras i tre olika färger baserat på barnens aktivitetsnivå. Här kan man se att barnen främst använde sandlådan under första observationstillfället. Vidare är störst andel av prickarna gula, vilket innebär att aktivitetsnivån var relativt låg, se tabell 1 på sid. 52.

0 8
METER

- STILLA
- FÖRFLYTTNING
- AKTIV
- ✕ PEDAGOG
- RÖRELSEMÖNSTER

Figur 15 - Resultaten från andra observationstillfället visar att i princip hela förskolegården används under utevistelsen. Dock är det återigen flest prickar vid sandlådan. Större delen av prickarna är gula även vid detta observationstillfälle, vilket innebär att aktivitetsnivån verkar vara relativt låg på Lilla förskolegården, se tabell 1 på sid. 52.

0 8
METER
38

- STILLA
- FÖRFLYTTNING
- AKTIV
- ✕ PEDAGOG
- RÖRELSEMÖNSTER

BEHAVIOR SETTINGS

1. GÅNGVÄG	5. SANDLÅDA
2. SAMLINGSYTA/
SITTPLOTS	6. VEGETATION
3. LEKREDSKAP	7. ODLING/KOMPOST
4. ÖPPEN YTA	

Figur 16 - Plan från första observationstillfället, prickarnas två färger illustrerar i vilka behavior settings pojkarna och flickorna befann sig under utevistelsen. Resultat visar att sandlådan och lekredskapen som står i sandlådan används mest av både pojkarna och flickorna, se tabell 3 på sid 53.

0 8
METER

- FLICKA
- POJKE
- ✕ PEDAGOG

~ RÖRELSEMÖNSTER

Figur 17 - Resultatet från andra observationstillfället visar att flickorna befinner sig mer i behavior settings "sandlåda, lekredskap samt vegetation" och att pojkarna rör sig mer på asfaltsytan vid behavior settings som "gångväg, samlingsyta/sittploas och öppen yta", se tabell 3 på sid 53.

BEHAVIOR SETTINGS

1. GÅNGVÄG	5. SANDLÅDA
2. SAMLINGSYTA/
SITTPLOTS	6. VEGETATION
3. LEKREDSKAP	7. ODLING/KOMPOST
4. ÖPPEN YTA	

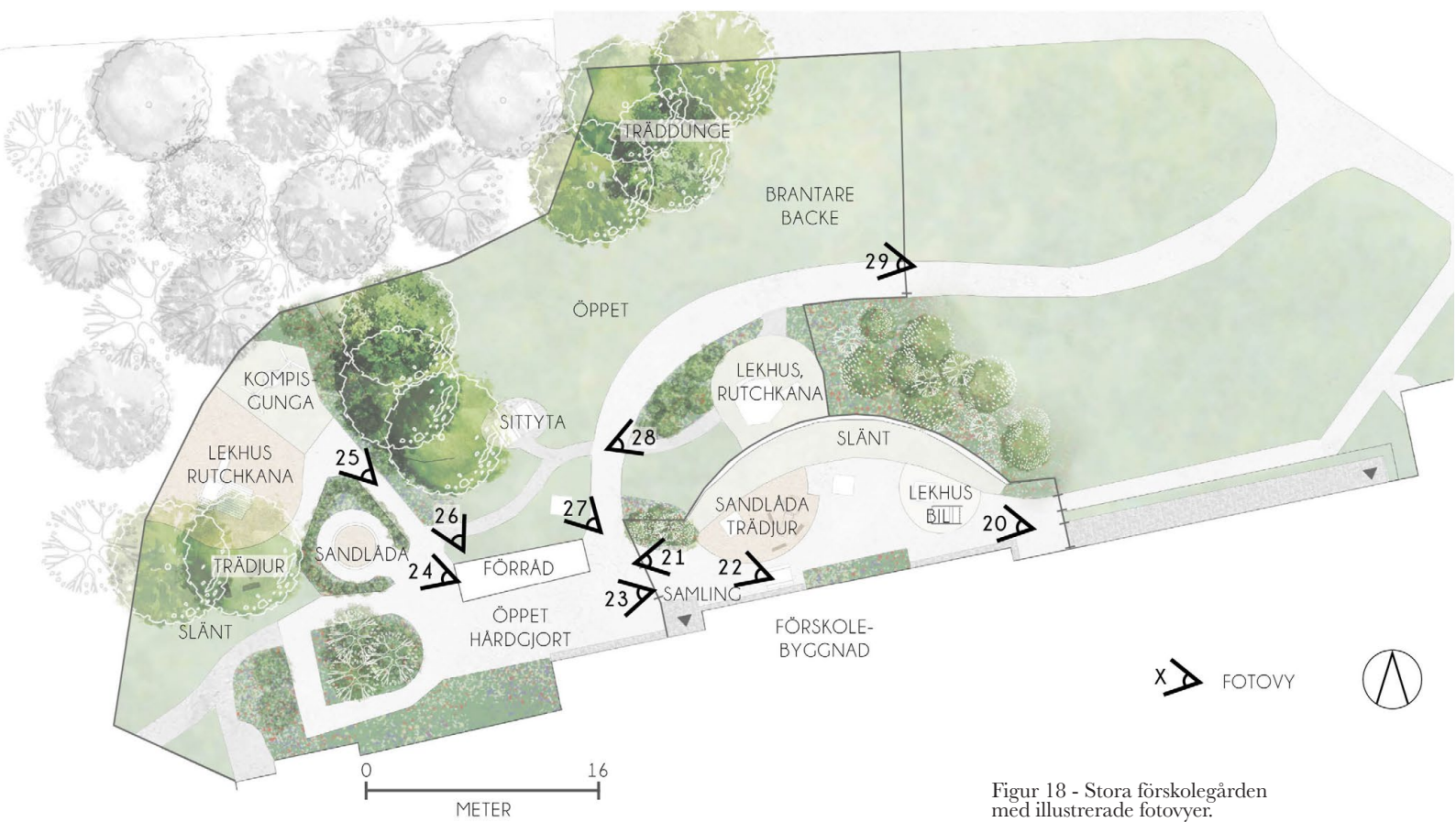
0 8
METER

- FLICKA
- POJKE
- ✕ PEDAGOG

~ RÖRELSEMÖNSTER

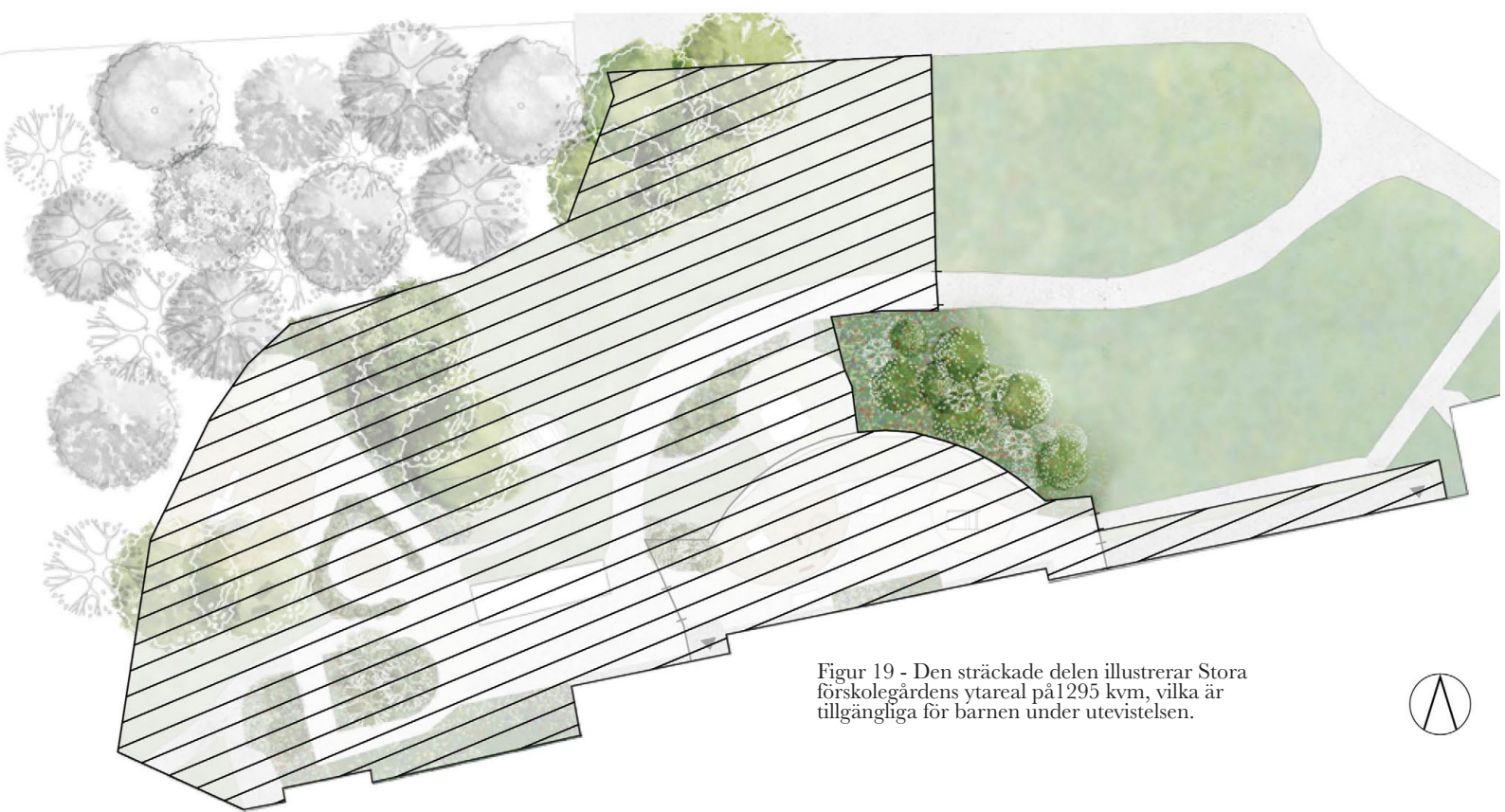

STORA FÖRSKOLEGÅRDEN

Figur 18 - Stora förskolegården med illustrerade fotovyer.

PLANER ÖVER STORA FÖRSKOLEGÅRDEN

Figur 19 - Den sträckade delen illustrerar Stora förskolegårdens ytareal på 1295 kvm, vilka är tillgängliga för barnen under utevistelsen.

INVENTERING

BAKGRUND

Den Stora förskolegården öppnade hösten 2013 och ligger i ett lugnt område på en höjd i Göteborg. Förskolan är uppdelad i två avdelningar. På avdelningarna går 18 respektive 19 barn, vilket innebär att 37 barn är inskrivna på förskolan. I varje avdelning går barn som är mellan 1 och 5 år gamla.

Själva förskolegården har en yta på 1295 kvm, vilket motsvarar 35 kvm/barn. Gården är separerad i en större och en mindre del med hjälp av ett staket. Den större delen sträcker sig längs ytterkanterna av förskolegården och den mindre delen ligger närmast huset. För tillfället används hela gården av alla barnen under utevistelsen på förmiddagen. På eftermiddagen är barnen begränsade till den mindre gården, på grund av färre antal pedagoger. Ett förslag ligger uppe om en separering mellan de yngsta barnen och de lite äldre, där barn upp till 2,5 år får hålla sig till den mindre gården närmast huset. De äldre barnen får då ha den yttre delen av gården själva.

GÅRDENS UTFORMNING

Den Stora förskolegården ligger mot norr, vilket innebär att den ligger i skugga under större delen av dagen. Gården är, som tidigare nämnt, avgränsad till två delar med staket. Precis utanför avdelningarnas ingångar ligger den mindre gården (se figur 20). Här finns en sandlåda, formad som en halvcirkel, med ett lekhus i trä, trädjur och bakkbord, där både sand och vatten kan experimenteras med. Jämte detta finns ytterligare en halvcirkel med fallskyddsmatta som

underlag. Här står ett lekhus och en bil av plast. Närmast huset finns en sittbänk och en låda med lekredskap i. Lådan är cirka 1.20 meter hög, vilket innebär att alla barnen inte kan hämta lekredskap ur den själva utan är beroende av de vuxnas hjälp. Förutom detta finns lite buskage både i den mindre gårdens västra hörn samt närmast husväggen. Buskaget i hörnan (se figur 22) som utgörs av rhododendron, visar spår av gångstigar, medan buskaget intill fasaden inte visar tecken på användning.

Figur 20 - Den mindre delen av gården ligger närmast förskolebyggnaden.

Figur 21 - En slänt i konstgjort gräs omsluter den mindre delen av gården. Här finns en större sandlåda med både lekredskap och möjlighet till vattenlek.

Figur 22 - Ett buskage av Rhododendron till höger.

En grind i västra hörnet skiljer den mindre gården från den större (se figur 22). Här finns en samlingsplats där alla barnen samlas innan de får gå ut på den större gården. Precis utanför grinden står ett stort förråd för lekredskap och barnvagnar. Här finns en bred asfaltsyta som leder bort mot gårdens västra del där det finns lite vegetation samt en mindre, sluttande backe. Norr om detta ligger en rund sandlåda, omgiven av asfalt, lägre buskage och ett lågt staket i trä. Bortanför den runda sandlådan finns en större sandyta med ett högre lekhus som både ger möjlighet till klätterlek, att åka rutschkana och att gömma sig inne i trähuset (se figur 24). Sanden fungerar som fallskyddsunderlag. Bredvid sandytan finns en kompisgunga med konstgräs under. Både sandlådan och kompisgungan omges av höga träd och vegetation. Dessa är dock otillgängliga på grund av ett avskiljande staket.

Öster om den runda sandlådan finns en slingrande gång genom gräsmattan som leder till en sittyta med bänkar (se figur 27). Den slingrande gången fortsätter bort till gårdens övre del där ytterligare ett lekhus finns (se figur 28). Detta är något lägre än det andra, med en ramp som gör lekhuset och rutschkanan mer tillgänglig för yngre barn. Även här utgörs underlaget av konstgräs.

I förskolegårdens norra del finns en större, öppen gräsyta (se figur 29). Denna del utgörs av en större backe. En skogsdunge står i hörnan, där gårdens avgränsande staket skär av trädningen och gör endast en liten del av denna tillgänglig för barnen.

En stark karaktär för den Stora förskolegården är dess varierade topografi. Från byggnaden sträcker sig marken uppåt ganska rejält. Detta skapar ett

händelserikt landskap med flera olika utrymmen att utforska på gården. Men det innebär samtidigt att gårdens alla platser inte är helt tillgängliga.

Figur 23 - En asfalterad yta där barnen kan cykla runt buskaget i bakkant och fram och tillbaka på vägen.

Figur 24 - Stora förskolegårdens andra sandlåda. I bakgrunden står trädjur under träden till vänster, ett lekhus med klättermöjligheter och rutschkana i mitten samt en kompisgunga till höger.

Figur 25 - Kompisgungan står på konstgjort gräs. Till höger i bild finns ett friväxande buskage som barnen gärna kryper igenom och skapar rum i.

Figur 26 - Buskaget erbjuder möjlighet för barnen att klättra, krypa och hoppa över grenar. I hörnan längst bort visas spår av att barnen skapat små krypin.

OPEC-VÄRDERING

Lekpotentialen på Stora förskolegården är:

A – Utomhusarean: 2 poäng. Ytan är mellan 1200-3000 kvm.

B – Andelen yta med buskar, träd och kuperad terräng: 2 poäng. Det finns mer än 15% vegetation på gården.

C – Integrationen mellan vegetation, öppna ytor och lekytor: 3 poäng. Det finns träd eller buskar intill lekytorna och de öppna ytorna ligger mellan lekytorna.

Enligt OPEC-värdering har Stora förskolegården totalt 7 poäng.

BEHAVIOR SETTINGS

Den Stora förskolegården har totalt 8 olika typer av behavior settings, varav 7 är samma som hos Lilla förskolegården. Dessa är: gångväg (5 st), samlingsyta (2 st), lekredskap (8 st), öppen yta (5 st), sandlåda (2 st), vegetation (5 st), odling/kompost (1 st) och topografi (3 st). Sammanlagt finns där 30 stycken behavior settings.

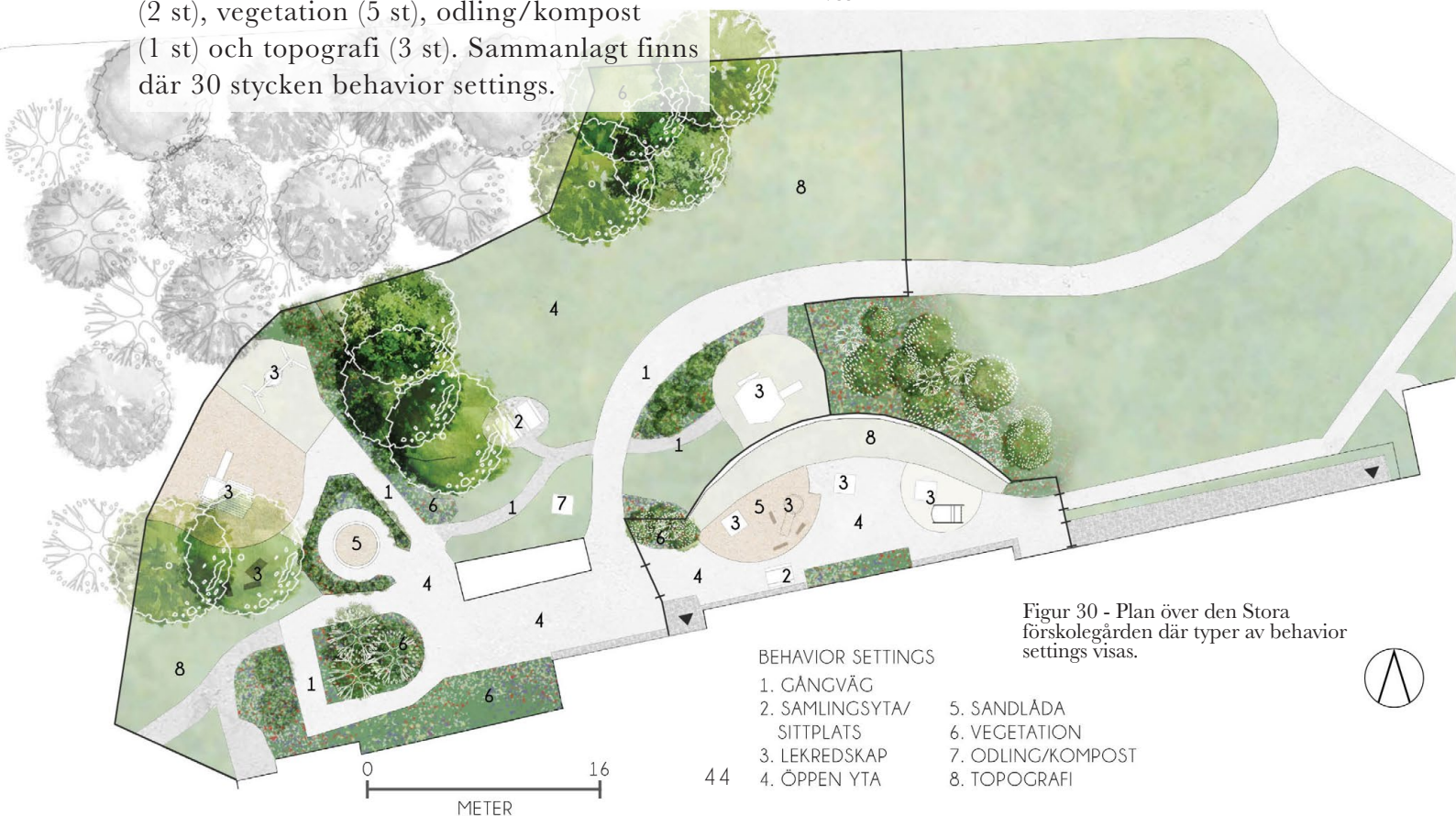
Figur 27 - En planteringslåda står i främre delen av bilden. I bakgrunden syns en sittyta där lekredskap som spadar, hinkar och formar ligger på borden.

Figur 28 - I Stora förskolegårdens övre del står ett lekhus som är mer anpassat för yngre barn. Här är lekar som "bro bro breja" och åka rutschkana omtäckta.

Figur 29 - I bilden syns gårdens större backe, som ligger längst bort från förskolebyggnaden.

Figur 30 - Plan över den Stora förskolegården där typer av behavior settings visas.

RESULTAT FRÅN INTERVJUER MED PEDAGOGER

Nedan följer resultatet av den tematiska analysen av intervjuerna med pedagoger från den Stora förskolegården.

LEK PÅ GÅRDEN

Lekaktiviteter

Inför utevistelsen på förmiddagen samlas barnen på den mindre gården innan grinden till hela gården öppnas. På samma sätt samlas alla barn en stund på den mindre gården innan det är dags att gå in, detta för att låta barnen lugna ner sig före ingång.

Vattenlek

”Det här med att bära vatten, de vill ju gärna hämta vatten där det finns vatten”, berättar en av pedagogerna. Den vattenlek som finns på gården idag utgörs av naturliga vattenpölar som bildas i buskagen och i sandlådan när det regnar. Då vill de flesta barnen dit och leka.

Rollek & fantasilek

Förutom lekhusen är även sandlådan närmst förskolebyggnaden omtyckt av de små. I lekhuset som ligger där sker en hel del ”tittut”- och sånglekar. Sandlådan längre bort används däremot inte lika mycket, vilket antas bero på att lekredskapen till sandleken är i ett förråd precis intill sandlådan närmst byggnaden. Buskagen på gården används som platser för att söka tillflykt, men också till lekar som kurragömma och rollekar. Även träddungen i gårdens ena hörna används ibland till fantasifulla lekar och rollekar. Men denna del beskrivs inte användas särskilt mycket av barnen.

Cyklar

En populär lekaktivitet på förskolegården är att cykla. Det finns 6-7 cyklar, varav några är så kallade taxicyklar som flera får sitta på samtidigt. Cyklandet sker åt ett och samma håll runt ett buskage och fram och tillbaka på en asfalterad yta. Trots att yta finns får barnen inte cykla vart som helst på gården. Detta beror på att den är rätt kuperad och att det därför kan vara farligt att cykla i backarna.

Kompisgunga

Kompisgungan är också omtyckt bland barnen, i synnerhet av de äldre. Här brukar de vara 4 eller max 5 barn samtidigt, beroende på hur gungan används. Sitter barnen och sjunger i gungan kan de få sitta 5. Då aktivitetsnivån är högre och det gungas får endast 4 barn sitta i gungan samtidigt, för att minska skaderisken.

Grovmotorisk lek

Lekhuset intill kompisgungan används gärna av de äldre, främst 3-4 åringarna. Här klättras det och åks rutschkana. De allra yngsta går hellre till lekhuset ovanför den mindre gården, eftersom det är mer anpassat för yngre barn och gör det enklare för dem att ta sig upp i huset. Även lekhuset närmst byggnaden är omtyckt av de små barnen. Vidare kan backen högst upp på gården användas av barnen till att rulla nedför. Men detta beskrivs inte ske särskilt ofta.

Yta & rymlighet

Gården beskrivs som bra, främst i jämförelse med många andra förskolegårdar i samma område. *”Jag tycker de har yta, det tycker jag. Tillräcklig yta för att de ska få göra det de faktiskt önskar att få göra.”*, kommenterar den ena pedagogen. Den andra pedagogen beskriver gårdens yta och

rymlighet som fantastisk. ”*Det finns gott om ställen att gå till, och stor och härlig gård är det annars*”. De menar på att ytan gör det möjligt för flera typer av aktiviteter att äga rum samtidigt.

Hela gården används. Däremot är barnen mer beroende av pedagogernas initiativ för att använda exempelvis backen längst bort från förskolebyggnaden. Även ytan med träd i ena hörnet av gården kräver ofta initiativ av pedagogerna för att barnen ska lockas dit.

På eftermiddagen, då morgonpersonalen gått hem, får alla barn samsas på den lilla gården närmst byggnaden. Pedagogerna beskriver att det lättare sker olyckor mellan de äldre barnens fartfyllda lek och de allra yngsta barnen när de befinner sig på en så liten yta. ”*Och så får de ju inte ytan, de behöver ytan. De behöver komma ifrån alla intrycken, så vill du sitta här borta som femåring på eftermiddagen så tycker jag att du ska få lov att göra det*”, menar en av pedagogerna på. Förutom detta berättar en av pedagogerna att ytan utomhus är viktig för barnens spring. Inomhus är de mer begränsade och får inte ha samma lek som utomhus.

Aktivitetsnivå

Aktivitetsnivån beskrivs som hög på gården. Barnen är bra på att sysselsätta sig själva och har alltid att göra på gården. De beskrivs vara duktiga på att organisera leken själva. Dock krävs pedagogernas stöd ibland, dels för att lösa konflikter och dels för att uppmuntra till att utforska leken.

Åldersskillnad & interaktion

”*De allra yngsta, när de får sväva fritt höll jag på att säga, har säkert oftast inte något mål i sikte när de går ut på den stora gården. De*

vandrar faktiskt bara runt och bara upptäcker och upptäcker”. Med det sagt anser en av pedagogerna att de yngsta barnen är svåra att hålla koll på eller få en bra relation till när de får sprida ut sig på den stora gården. Förslag ligger därför på att låta de yngsta vara på den mindre gården, dels för att lättare bygga en relation och kunna kommunicera med dem men även för att låta de äldre barnen få utrymme till spring och lek på den större gården. Den andra pedagogerna berättar att de små barnen ändå brukar hålla sig till den mindre gården.

Pedagogerna har lagt märke till att de äldre barnen gärna leker i grupp. Vidare har de lagt märke till att barnen helst håller sig till andra barn från samma avdelning. Interaktionen mellan avdelningarna beskrivs som bristande.

Pedagogens roll

På Stora förskolegården använder sig pedagogerna av orden ”lärande lek” istället för ”fri lek”. Det anses vara viktigt att barnen får utforska och själva komma på vad de vill göra under utevistelsen. Ser däremot pedagogerna att något av barnen inte kommer på en lekaktivitet själv kan stöd behövas av en pedagog. De försöker ha som rutin att fråga barnen vad de vill göra när de kommer ut, innan utevistelsen börjar, för att låta barnen hinna tänka tanken på väg ut. Sedan ändrar de sig kanske, men pedagogerna anser att det är bra att försöka få barnen att skapa en idé eller tanke innan. Pedagogerna har lagt märke till att barn, främst i 4-5 års åldern, hämtar både spadar och cyklar och påbörjar flera olika lekaktiviteter samtidigt så fort utevistelsen börjar. Detta beskrivs sällan leda till homogena lekar, utan ”*jag ska bara vara med överallt*”. Därför menar de att pedagogens roll är

viktig för att försöka guida barnen till gemensamma lekar, där de hjälps åt och stöttar varandra.

”Står vi här nere tre pedagoger och dricker kaffe och pratar med varandra, då sker det mycket annorlunda lekar. De kommer inte igång, de fastnar i samma lek och så blir det konflikt om vem som hade spaden först istället för att de ska utforska gården”, menar en av pedagogerna. Det handlar om barnens upptäckarlust, deras sätt att upptäcka världen. Pedagogerna ska finnas där för att hjälpa dem på traven så att de inte fastnar i samma lek.

Åsikter om barnens säkerhet på förskolegården beskrivs vara ett väldiskuterat ämne bland främst föräldrarna. En av pedagogerna menar att *”Vi lär oss genom att trilla, vi lär oss genom att slå oss. Sedan ska vi göra så gott vi kan för att det inte ska ske så ofta ... och misslyckanden är, är otroligt utvecklande ... du kanske trillar fjorton gånger på väg upp för trappan, men tillslut så kommer du på ett annat knep”*.

Verksamhetens roll

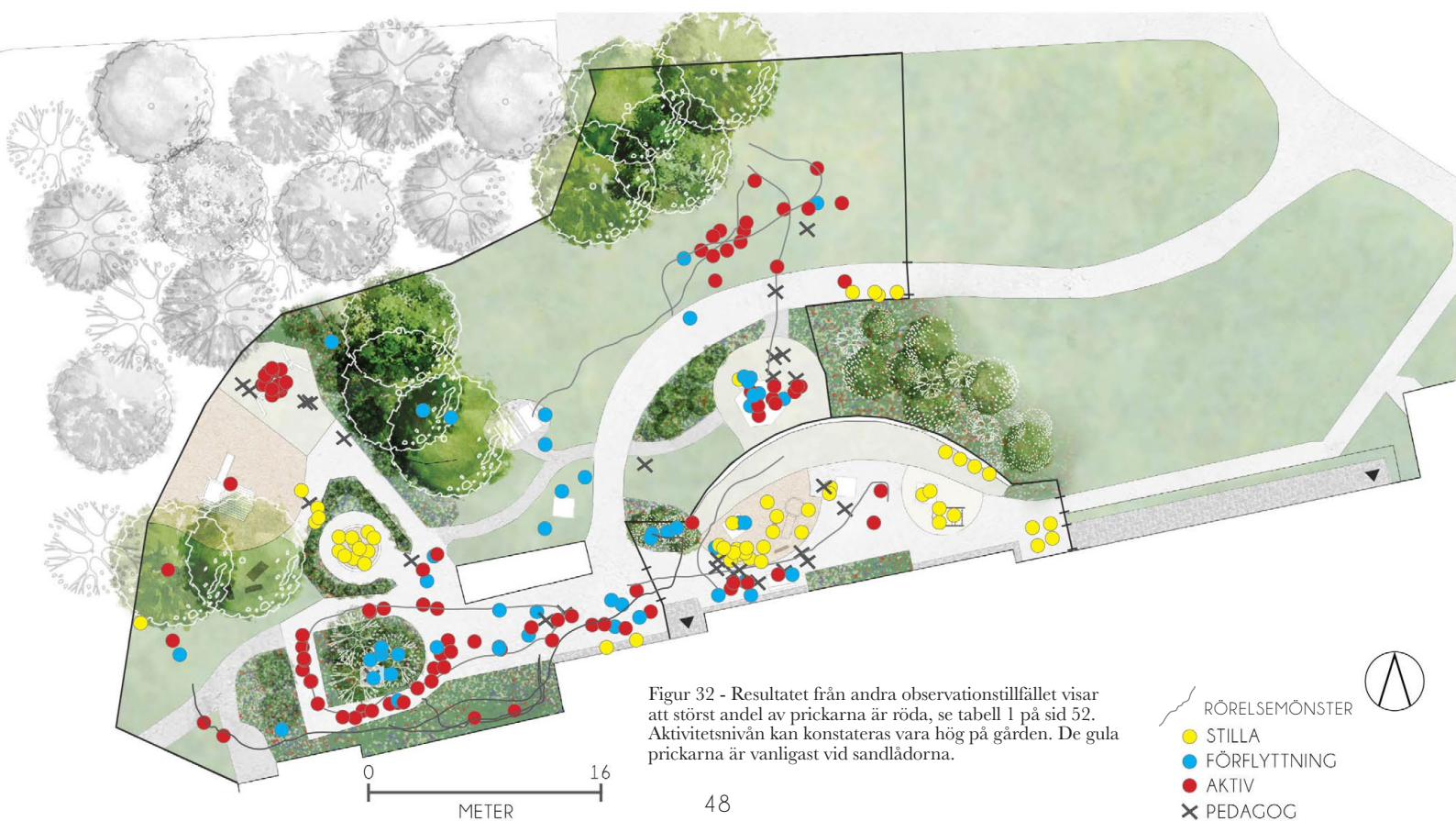
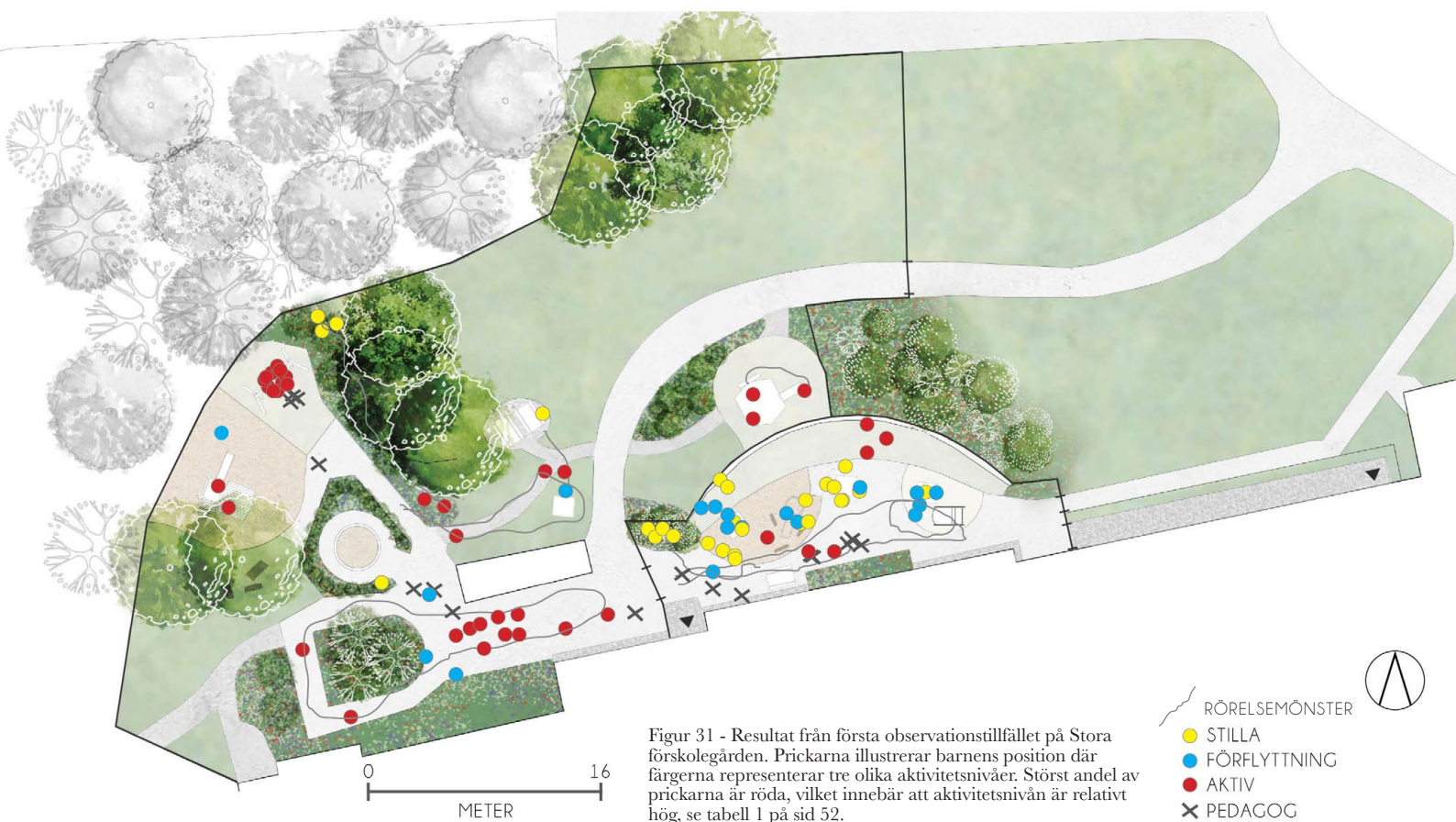
Idag är Stora förskolegården indelad i två avdelningar. På varje avdelning blandas barn i åldrarna 1-5 år. Förhoppning och planer hos pedagogerna finns på att dela in de två avdelningarna efter barnens åldrar istället. Det skulle möjliggöra att organisera bland annat utevistelsen utefter barnens behov, vilka skiljer sig åt mellan de minsta och äldsta barnen.

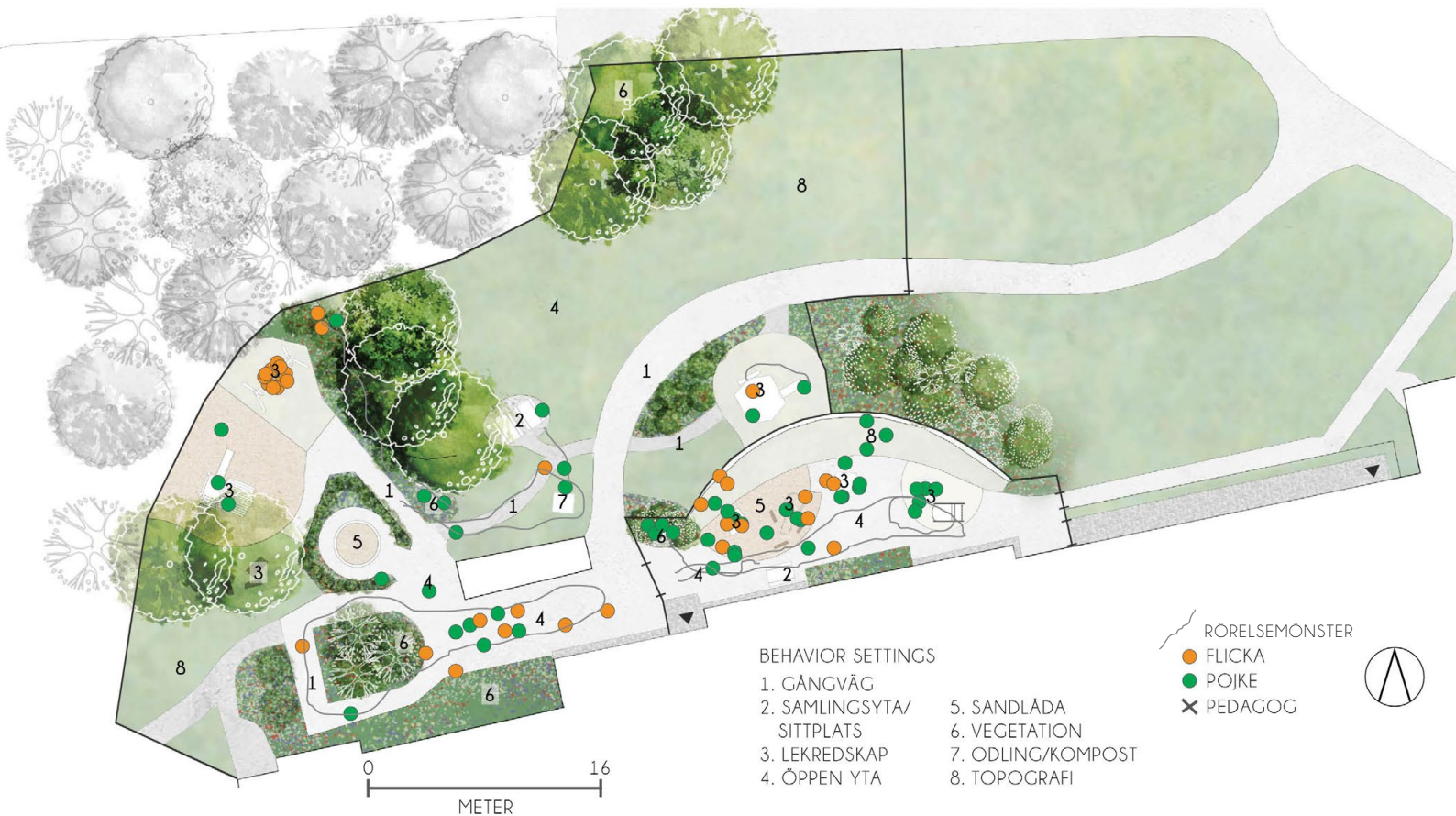
Förbättringar

Båda pedagogerna berättar att de skulle önska att barnen använder backen längst bort på gården mer. Detta är den enda soliga platsen på gården, då resterande delar ligger i skugga hela dagen. Ett förslag är att ordna dit vattenlek. Så fort

det regnat och bildats vattenpölar ses barn springa omkring och bära på vatten. Men att få vattenleken mer organiserad med material är ett behov som eftersöks. Mer yta till cyklandet önskas också. Detta för att låta barnen välja hur de vill cykla och slippa de regler om färdriktning som finns idag.

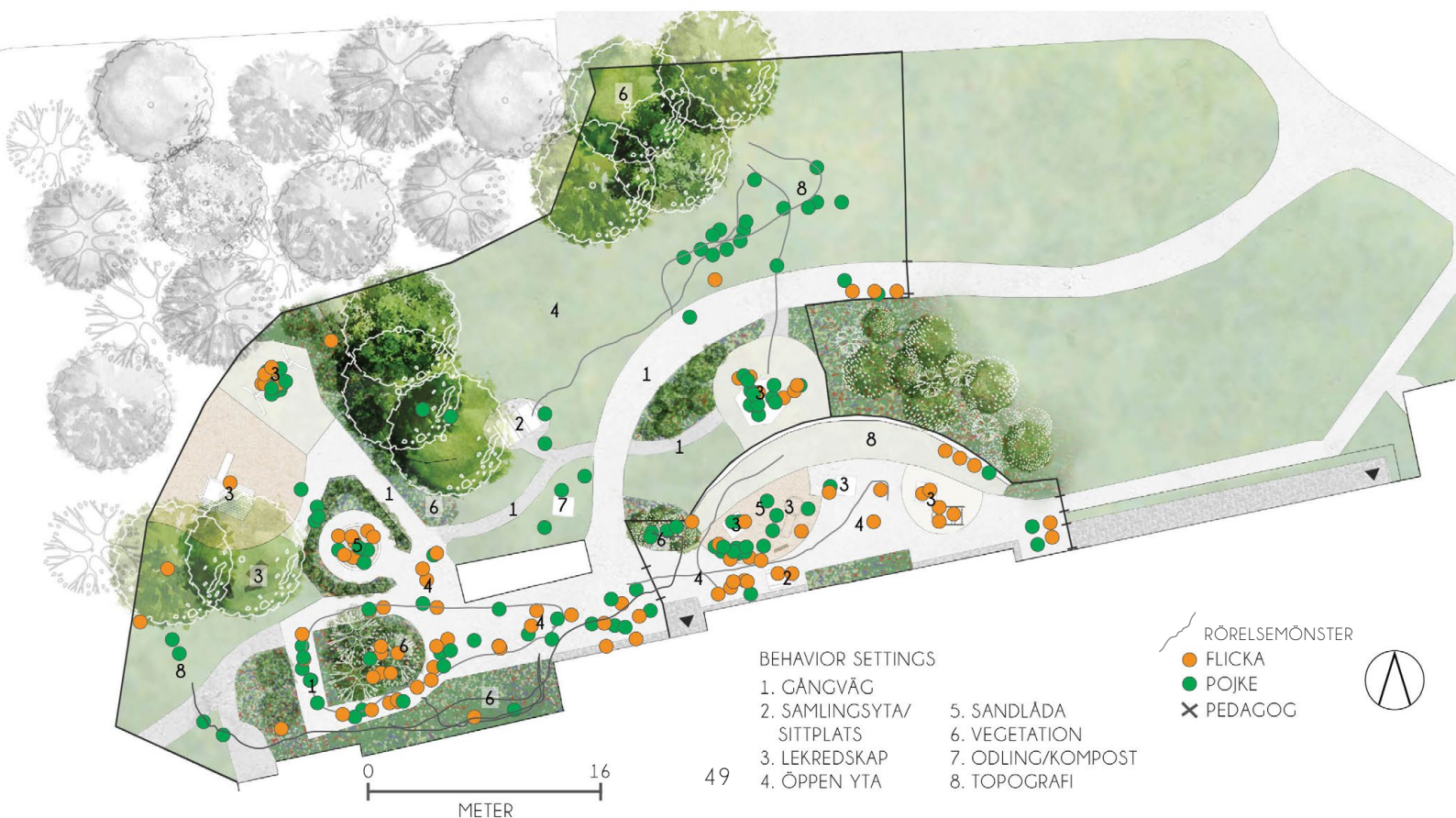
OBSERVATIONER

Figur 33 - Planen illustrerar i vilka typer av behavior settings som pojke respektive flicka befunnit sig vid under första observationstillfället. Resultatet tyder på att lekredskapen är populärast bland flickorna och sandlåda och lekredskap för pojkarna, se tabell 3 på sid 53.

Figur 34 - Resultat från andra observationstillfället visar en större användning av gården. Framst pojkarna befinner sig på den större backen. Lekredskap, sandlåda och topografi är de tre mest utnyttjade typerna av behavior settings för pojkarna. Flickorna befinner sig mest i behavior settings som lekredskap, gångyta och öppen yta, se tabell 3 på sid 53.

RESULTAT

- JÄMFÖRANDE DEL

I denna del jämförs resultatet från Lilla och Stora förskolegården, uppdelat i de tre datainsamlingsmetoderna: inventering, intervjuer och observationer.

INVENTERING

Inventeringen av Lilla förskolegården och Stora förskolegården visade att nästan lika många typer av behavior settings finns på båda gårdarna. Den typ av behavior settings som skiljer gårdarna åt är varierad topografi, vilken Stora förskolegården har på sammanlagt 3 platser medan Lilla förskolegården inte har alls.

Det visade sig vara stor skillnad mellan antalet behavior settings på de två gårdarna. Lilla förskolegården har totalt 13 stycken behavior settings, se figur 13, medan Stora förskolegården har sammanlagt 30 stycken, se figur 30.

INTERVJUER

Lekaktiviteter som att cykla och leka med vatten beskrivs som populära aktiviteter på båda gårdarna. På Lilla förskolegården berättar båda pedagogerna mycket om konstruktionslekar i form av att bygga med olika typer av material som pedagogerna plockar fram. Även rollekar nämns som en vanlig aktivitet, vilka ofta sker i gårdens enda buskage eller i sandlådan. Där finns också en kompost som används i pedagogiskt syfte för att lära barnen att våga ta i jord och mask samt att få lärdom kring hur ett kretslopp fungerar.

På den Stora förskolegården beskrivs kompisgungan vara mycket uppskattad bland barnen, både i form av att få gunga fartfyllt men även för att sitta och sjunga sånger och prata. Möjligheter till motoriska aktiviteter skiljer sig åt mellan gårdarna. På den Lilla förskolegården lyfts klätterträdet fram som värdefullt, liksom cyklingen. På den Stora förskolegården finns mer yta för barnen att springa, rulla i backar och utforska större ytor.

Pedagogerna på Lilla förskolegården konstaterar att de tycker gården är för liten för så många barn. De märker av slitage och ibland begränsningar för barnens lek, främst för de äldre barnen som kräver större utrymme. Pedagogerna på den Stora förskolegården beskriver deras gård som stor och rymlig, med erbjudanden för barnen att få göra det de vill. Barnen där har plats till att både vara fysiskt aktiva, leka i grupp eller få komma undan ensamma.

Aktivitetsnivån beskrivs som varierande på den Lilla förskolegården och som hög på den Stora förskolegården. Pedagogerna på Lilla förskolegården menar att aktivitetsnivån varierar beroende på vilka barn som är ute på gården. De märker av ett större behov av mer grovmotorisk lek bland de äldre barnen, men de kan begränsas då de yngsta barnen är ute samtidigt. På Stora förskolegården menar pedagogerna att barnen är bra på att sysselsätta sig själva och att det finns utrymme för dem att göra det de vill.

Synen på pedagogens roll är helt lik mellan Lilla och Stora förskolegården. De menar att pedagogen ska vara närvarande och finnas som ett stöd för barnen. Pedagogerna på Lilla förskolegården berättar att de endast går in

och styr leken då de har ett mål med aktiviteten. Annars ser de sin roll som att finnas där och hjälpa till att utmana barnens lek. De ser sig själva som flexibla på grund av gårdens begränsade tillgångar till både yta och material. Exempelvis försöker de återanvända material som med fantasi kan bli vad som helst i barnens värld.

En av pedagogerna på Stora förskolegården har lagt märke till att barnens lek ter sig annorlunda då pedagogerna inte är närvarande, exempelvis när de står tillsammans och dricker kaffe. Då kan konflikter lättare uppstå mellan barnen.

På den Stora förskolegården verkar det finnas mer regler för barnen under utevistelsen, vilket antas bero på föräldrarnas oro för att barnen ska skadas. Exempelvis får barnen inte cykla vart de vill på gården samt enbart i en riktning. Vidare får bara ett visst antal barn sitta i kompisgungan samtidigt. Under utevistelsen efter lunch används inte hela gården, utan enbart den mindre gården närmast förskolebyggnaden. På den Lilla förskolegården nämns endast en restriktion, vilken är att barnen inte får cykla i slänten mellan förrådet och gångvägen intill avdelningarnas ingångar.

Organisationsmässigt har Lilla och Stora förskolegården olika typ av indelningar av respektive avdelning. På Lilla förskolegården är barnen indelade efter ålder medan barnen på den Stora förskolegården blandas åldersmässigt i de två avdelningarna. Pedagogerna på Lilla förskolegården ser stora fördelar med den åldersmässiga indelningen, då utevistelsen kan formas så att den passar den barngrupp som är ute. Under intervjuerna med pedagogerna på Stora förskolegården kom det fram att även de

vill dela in avdelningarna åldersmässigt. Barnen beskrivs vara i olika utvecklingsstadier baserat på deras ålder och dessutom märker de av att barnen gärna håller sig till sin egen avdelning under utevistelsen.

Pedagogerna på båda förskolegårdarna har önskemål kring förbättringar gällande gårdarna. En större gård önskas till den Lilla förskolegården, där förhoppningar om att kunna utöka gården med några kvadratmeter finns i samband med att förskolebyggnaden ska renoveras. Pedagogerna uttalar sig också om att få mer vattenlek till gården, eftersom det är en uppskattad aktivitet, samt mer odlingsmöjligheter.

På Stora förskolegården finns önskemål om att få barnen att använda backen som ligger längst bort från förskolebyggnaden mer, gårdens enda soliga plats. Pedagogerna vill få dit vattenlek, då den enda vattenlek som finns på gården idag är naturliga vattenpölar som bildas efter regn. En av pedagogerna påtalar önskemål om mer yta för cyklingen också, för att barnen ska slippa restriktioner om att enbart få cykla i en viss riktning.

OBSERVATIONER

Nedan presenteras och jämförs resultaten från observationerna på Lilla och Stora förskolegården indelat i tre kategorier: aktivitetsnivå, typer av behavior settings och lekaktiviteter.

Aktivitetsnivå

Resultaten från de observerade aktiviteterna visar att barnen på Stora förskolegården var mer aktiva än barnen på Lilla förskolegården, se tabell 1 och 2. Under ett observationstillfälle, 2:2, var barnen på Lilla förskolegården mer aktiva än stilla, vilket förmodligen beror på att ytterligare fem barn anslöt under de sista femton minuterna av utevistelsen vid det andra observationstillfället. Under övriga observationstillfällen var barnen på Lilla förskolegården mer stilla än aktiva, se tabell 1.

Det fanns en skillnad i aktivitetsnivåer mellan pojkarna och flickorna på båda förskolegårdarna, där resultaten visar att pojkarna på Lilla och Stora förskolegården var mer aktiva än flickorna, se tabell 2. Vidare visar resultaten på en skillnad i aktivitetsnivå mellan flickorna på båda förskolegårdarna, där flickorna på Stora förskolegården var mer aktiva än flickorna på Lilla förskolegården, se tabell 1 och 2.

Aktivitetsnivå	Lilla gården									Stora gården						
	Observationstillfälle 1			Observationstillfälle 2:1			Observationstillfälle 2:2			Observationstillfälle 1			Observationstillfälle 2			
	Pojkar 7 st (%)	Flickor 2 st (%)	Tot. 9 st (%)	Pojkar 3 st (%)	Flickor 9 st (%)	Tot. 12st (%)	Pojkar 8 st (%)	Flickor 9 st (%)	Tot. 17st (%)	Pojkar 10 st (%)	Flickor 7 st (%)	Tot. 17 st (%)	Pojkar 14 st (%)	Flickor 12 st (%)	Tot. 26 st (%)	
Stilla	61	0	48	27	61	53	-	44	24	26	40	32	21	34	27	
Förflyttning	10	29	14	17	26	24	13	39	26	22	23	22	29	24	26	
Aktiv	29	71	38	61	13	25	87	17	50	52	37	46	50	42	46	

Tabell 1 - Aktivitetsnivån för respektive observation, uppdelat i tre kategorier: stilla förflyttning och aktiv. Lilla gårdens andra observationstillfälle är uppdelat i 2:1 och 2:2 på grund av att ytterligare fem barn anslöt till utevistelsen under de sista 15 minuterna.

Aktivitetsnivå	Lilla gården			Stora gården			
	Alla observationstillfällen (15 observationsrundor)			Alla observationstillfällen (13 observationsrundor)			
	Pojkar 18 st (Antal)	Flickor 20 st (Antal)	Tot. 38 st (Antal)	Pojkar 24 st (Antal)	Flickor 19 st (Antal)	Tot. 43 st (Antal)	
Stilla	35	41	76	37	47	84	
Förflyttning	10	25	35	43	31	74	
Aktiv	39	20	59	82	53	135	

Tabell 2 - Den totala aktivitetsnivån på Lilla och Stora förskolegården. Antalet registreringar för respektive kategori under de sammanlagda observationsrundorna på varje gård presenteras.

Typen av behavior settings

Resultaten visar på en större användning av de olika typerna av behavior settings på Stora förskolegården jämfört med den Lilla förskolegården, se tabell 4. Barnen på Lilla förskolegården befann sig främst i en behavior settings på gården, vilken är sandlåda, se tabell 4. Därefter var glappet till nästa behavior setting relativt stort. På Stora förskolegården var det främst fem typer av behavior settings på gården som var populära bland barnen, vilka var lekredskap, öppen yta, sandlåda, gångväg och vegetation, se tabell 4.

På Lilla förskolegården var sandlådan populär bland både pojkarna och flickorna, se tabell 4. Bortsett från sandlåda befann sig flickorna på Lilla förskolegården gärna i typen lekredskap medan pojkarna befann sig i typen gångväg eller lekredskap, se tabell 3.

Resultaten från observationerna på Stora förskolegården visar att pojkarna befann sig mer i olika typer av behavior settings än vad flickorna gjorde, se tabell 4. Flickorna befann sig mest i typerna lekredskap, öppen yta och gångväg, medan pojkarna befann sig mest i typerna lekredskap, sandlåda, varierad topografi, öppen yta och gångväg.

Typ av behavior settings	Lilla gården									Stora gården						
	Observationstillfälle 1			Observationstillfälle 2:1			Observationstillfälle 2:2			Observationstillfälle 1			Observationstillfälle 2			
	Pojkar 7 st (%)	Flickor 2 st (%)	Tot. 9 st (%)	Pojkar 3 st (%)	Flickor 9 st (%)	Tot. 12st (%)	Pojkar 8 st (%)	Flickor 9 st (%)	Tot. 17st (%)	Pojkar 10 st (%)	Flickor 7 st (%)	Tot. 17 st (%)	Pojkar 14 st (%)	Flickor 12 st (%)	Tot. 26 st (%)	
Gångväg	6	7	6	17	13	14	25	-	12	12	9	11	15	22	18	
Samlingsyta/sittplats	-	-	-	5	2	3	-	-	-	2	-	1	2	2	2	
Lekredskap	12	79	27	5	5	5	19	28	23	24	49	34	20	24	22	
Öppen yta	6	7	6	-	4	3	25	5	15	14	14	14	17	23	20	
Sandlåda	71	7	57	28	70	60	31	39	35	24	9	18	19	15	17	
Vegetation	-	-	-	28	2	8	-	28	15	14	11	13	6	9	8	
Odling/kompost	-	-	-	5	2	3	-	11	6	2	-	1	-	-	-	
Varierad topografi	-	-	-	-	-	-	-	-	-	8	9	8	19	6	13	

Tabell 3 - Resultat över de olika typerna av behavior settings på Lilla och Stora förskolegården, indelat i 8 kategorier. Den 8:e kategorin, varierad topografi, finns enbart på Stora förskolegården.

Typ av Behavior settings	Lilla gården			Stora gården			
	Alla observationstillfällen (15 observationsrundor)			Alla observationstillfällen (13 observationsrundor)			
	Pojkar 18 st (Antal)	Flickor 20 st (Antal)	Tot. 38 st (Antal)	Pojkar 24 st (Antal)	Flickor 19 st (Antal)	Tot. 43 st (Antal)	
Gångväg	10	8	18	23	24	47	
Samlingsyta/sittplats	4	1	5	3	2	5	
Lekredskap	9	19	28	36	40	76	
Öppen yta	7	4	11	26	27	53	
Sandlåda	45	46	91	33	17	50	
Vegetation	5	6	11	14	13	27	
Odling/kompost	1	3	4	1	-	1	
Varierad topografi	-	-	-	26	9	11	

Tabell 4 - I tabellen visas de sammanlagda resultaten av i vilka typer av behavior settings som barnen befinner sig i under observationerna på Lilla och Stora förskolegården.

Lekaktiviteter

Resultaten från observationstillfällena på båda förskolegårdarna visar att barnen på Stora förskolegården bytte lekaktiviteter betydligt mer än vad barnen på Lilla förskolegården gjorde, se tabell 6. Ser man till de olika observationstillfällena utförde barnen på Stora förskolegården åtta olika lekaktiviteter under båda observationstillfällena. Barnen på Lilla förskolegården utförde som lägst fyra lekaktiviteter under ett observationstillfälle och som mest sju lekaktiviteter, se tabell 5. Det var främst två typer av lekaktiviteter som var populära bland barnen på Lilla förskolegården: lek med redskap och fantasilek, se tabell 6.

På Stora förskolegården var främst fyra lekaktiviteter populära: lek med redskap, fantasilek, utforska ytor/grönytor och konstruktionslek.

Det fanns ingen större skillnad i lekaktiviteter mellan pojkarna och flickorna på Lilla förskolegården, då både pojkarna och flickorna helst lekte med redskap eller fantasilek, se tabell 6. Däremot var det en större skillnad mellan pojkarna och flickorna på Stora förskolegården. Förutom lek med redskap lekte pojkarna gärna med konstruktionslek eller utforska ytor/grönytor medan flickorna lekte mer fantasilek, se tabell 6.

Lekaktiviteter	Lilla gården									Stora gården								
	Observationstillfälle 1			Observationstillfälle 2:1			Observationstillfälle 2:2			Observationstillfälle 1			Observationstillfälle 2					
	Pojkar 7 st (%)	Flickor 2 st (%)	Tot. 9 st (%)	Pojkar 3 st (%)	Flickor 9 st (%)	Tot. 12st (%)	Pojkar 8 st (%)	Flickor 9 st (%)	Tot. 17st (%)	Pojkar 10 st (%)	Flickor 7 st (%)	Tot. 17 st (%)	Pojkar 14 st (%)	Flickor 12 st (%)	Tot. 26 st (%)			
Bollek	-	-	-	-	-	-	-	-	-	8	-	5	6	5	6			
Utforska ytor/grönytor	-	-	-	28	4	10	-	-	-	6	6	6	20	13	17			
Motorisk aktivitet	2	-	2	5	-	1	12	-	6	4	6	5	9	1	5			
Lek med redskap	71	14	59	28	50	44	75	56	65	26	49	35	36	33	35			
Fantasilek	18	71	30	33	37	36	12	39	26	12	31	20	9	24	16			
Bråklek	-	-	-	-	4	3	-	-	-	-	-	-	1	4	2			
Jagningslek	-	14	3	-	-	-	-	-	-	14	-	8	-	-	-			
Konstruktionslek	8	-	6	-	2	1	-	-	-	28	8	20	12	3	8			
Iaktta andra	-	-	-	5	4	4	-	5	3	2	-	1	5	8	7			

Tabell 5 - Resultat över olika typer av lekaktiviteter på förskolegårdarna uppdelat i 9 kategorier.

Lekaktiviteter	Lilla gården			Stora gården			
	Alla observationstillfällen (15 observationsrundor)			Alla observationstillfällen (13 observationsrundor)			
	Pojkar 18 st (Antal)	Flickor 20 st (Antal)	Tot. 38 st (Antal)	Pojkar 24 st (Antal)	Flickor 19 st (Antal)	Tot. 43 st (Antal)	
Bollek	-	-	-	11	5	16	
Utforska ytor/grönytor	5	2	7	26	15	41	
Motorisk aktivitet	4	-	4	12	3	4	
Lek med redskap	52	39	91	53	49	102	
Fantasilek	17	37	54	16	34	50	
Bråklek	-	2	2	1	4	5	
Jagningslek	-	2	2	7	-	7	
Konstruktionslek	4	1	5	27	6	33	
Iaktta andra	1	3	4	7	8	15	

Tabell 6 - Sammanställt resultat över lekaktiviteter från alla observationsrundor på varje förskolegård.

DISKUSSION

Diskussionen är indelad i tre delar: resultatdiskussion, metoddiskussion och förslag till vidare studier. Resultatdiskussionen kopplar arbetets frågeställningar till insamlad data från den teoretiska litteraturstudien samt empiriska fallstudien och avslutas med slutsatser. I metoddiskussionen görs en kritisk granskning kring arbetets val av metoder och förutsättningar. Slutligen kommer förslag till vidare studier inom ämnet.

RESULTATDISKUSSION

HUR KAN UTFORMNING OCH YTA PÅ FÖRSKOLEGÅRDEN BESKRIVAS SOM KVALITETER I RELATION TILL LEK?

Resultaten visar att ytans storlek och utformningen hos en förskolegård relaterar till kvaliteter som behavior settings, aktivitetsnivåer och lekaktiviteter. Detta är kvaliteter som i sin tur påverkar barnens lek och utveckling. Behavior settings (Cosco et al., 2010) kan ge upphov till olika typer av aktiviteter. Utan behavior settings i utemiljön ger inte ytan samma möjligheter. Detta innebär att både innehållet (kvalitet) och ytan (kvantitet) är viktiga (Kristensson, 2003), vilket skapar en betydelsefull relation mellan begrep-

pen kvalitet och kvantitet. De blir en förutsättning för varandra. Ytan skapar utrymme för behavior settings, medan behavior settings ger värde till ytan.

För att ovanstående kvaliteter ska ha möjlighet att rymmas på en gård behövs alltså yta. Forskning visar att gårdar mindre än 2000 kvm haft en generellt låg lekvärdesfaktor (Mårtensson et al., 2009). Båda förskolegårdarna i det här arbetet har en ytareal som är mindre än 2000 kvm. Däremot uppfyller Stora förskolegården kriterierna för att uppnå poängnivå 2 gällande ytans storlek enligt OPEC (Mårtensson, 2013) och även målsättningen från Göteborgs stad (2014) om 35/kvm per barn. Vidare har Stora förskolegården en hel del vegetation och varierad terräng samt integrerade ytor, vilket ger gården 7 poäng enligt OPEC. Lilla förskolegården uppfyller inte miljödimensionerna enligt OPEC på samma sätt vilket resulterat i totalt 3 poäng. Alltså verkar det även finnas en skillnad mellan gårdar i spannet under 2000 kvm.

Ytan behöver inte vara helt avgörande för hur många olika typer av behavior settings som kan rymmas på gården, men den tycks ha stor betydelse för antalet behavior settings som finns. Lilla förskolegården, vilken är nästan

en fjärdedel så stor som Stora förskolegården, rymmer sammanlagt 12 stycken behavior settings medan Stora förskolegården rymmer mer än dubbelt så många. Däremot har båda förskolegårdarna nästan lika många typer av behavior settings, där Lilla förskolegården har 7 typer medan Stora förskolegården har 8 typer. Den behavior setting som skiljer förskolegårdarna åt är varierad topografi.

Relationen mellan ytans storlek, hur många behavior settings som ryms och utformningen av gården tycks påverka barnens aktivitetsnivåer och typer av lekaktiviteter. En högre aktivitetsnivå har påvisats bland barnen på den Stora förskolegården. Det har även visats skillnader mellan aktivitetsnivåerna hos flickorna på respektive gård, där flickorna på Stora förskolegården var betydligt mer aktiva än flickorna på Lilla förskolegården. Detta kan bero på att flickorna på Stora förskolegården gungade mycket och sprang runt med vagnar och cyklar. Skillnaden var inte lika stor mellan pojkarna på respektive gård. Det tyder på att flickors aktivitetsnivå kan påverkas mer av ytans storlek och antalet behavior settings än pojkars aktivitetsnivå, något som dock behöver undersökas mer.

Vidare finns en skillnad i vilka lekaktiviteter som utfördes på gårdarna. Barnen på Stora förskolegården, vilken innehåller fler behavior settings, hade en jämnare fördelning mellan lekaktiviteterna än vad barnen på Lilla förskolegården hade. Istället lekte de främst två olika lektyper, som båda två relaterar till typen sandlåda som behavior setting. Trots att gårdarna i princip har lika många typer av behavior settings skiljer sig lekaktiviteterna åt, vilket kan visa ett viktigt samband mellan ytan, antalet behavior settings och lekaktiviteter.

HUR RELATERAR BEHAVIOR SETTINGS OCH AFFORDANCES TILL YTAN OCH LEKEN?

Det har konstaterats att olika behavior settings har olika inverkan på barns lek samt att en kombination av vissa behavior settings kan påverka barns aktivitetsnivå (Boldemann, 2011), koncentration förmåga (Mårtensson et al., 2009) och välbefinnande samt sömn (Söderström, 2012). Tittar man till olika typer av behavior settings och hur de enskilt påverkar barns lek och aktivitetsnivåer visar studier att typen varierad topografi kan påverka förutsättningarna för hur en lek utvecklas och fördjupas (Norén-Björn, 2016) och ge upphov till mer fartfyllda lekar, vilket ökar barnens möjlighet till att få vara aktiva (Mårtensson, 2005). På Stora förskolegården finns typen varierad topografi som behavior settings på 3 platser, medan Lilla förskolegården saknar denna typ av behavior setting. Den varierade topografin visades vara uppskattad under båda observationstillfällena och gav upphov till spring och lust till upptäckande. Trots att Lilla förskolegården saknade varierad topografi sågs barn under observationerna cykla upp på komposthögen i ena hörnet för att sedan ta fart med cyklarna och cykla ned igen. Liksom flertalet studier konstaterar finns det ett samband mellan fartfylld lek och varierad topografi (Mårtensson, 2005; Norén-Björn, 2016).

Gångvägar är en annan behavior settings som relaterar till barnens aktivitetsnivå på en förskolegård (Cosco, 2006). Även öppna ytor kan erbjuda barnen en överblick som kan bli startpunkt för en snabb rörelse (Mårtensson, 2005). Både gångvägarna och de öppna

ytorna på förskolegårdarna var populära behavior settings, främst på Stora förskolegården. Skillnaden i användningen av ytorna kan bero på att Stora förskolegården erbjuder fler gångvägar och öppna ytor än vad Lilla förskolegården gör. Dessutom är en av gångvägarna på Stora förskolegården slingrande och går runt ett buskage. Kopplat till forskning har slingrande vägar visat sig ha en större påverkan på aktivitetsnivån än raka (Cosco, 2006). Lekaktiviteter som att cykla, springa och spela boll utfördes mest i dessa typer av behavior settings. På Lilla förskolegården var det främst cyklingen som var populär bland barnen, vilket kan bero på platsbristen.

Kopplat till aktivitetsnivåer var kompisgungan omtyckt av barnen på Stora förskolegården under båda observationstillfällena. De gungade fartfylt och då gungan var stilla kunde de prata, sjunga och skratta tillsammans. Studier konstaterar att möjligheter till rytmiskt gungande, eller mer kaotiskt svängande och snurrande, är en aktivitet som uppskattas av många barn (Mårtensson, 2005). Resultaten tycks även visa att gungan kan ha en positiv effekt på barnens interaktion med varandra. Relaterat till ytan tar gungor plats, vilket ökar behovet av yttorlek.

Förutom aktivitetsnivån kan behavior settings och affordances vara viktiga för barnens lek och utveckling kopplat till rollekar, konstruktionsleksaker och behov till avskildhet. Detta är behavior settings som sandlåda (Wood, 1993) och avskilda platser/kojor (Kylin, 2005) samt affordances som lösa material (Moore, 1989; Mårtensson, 2005; Norén-Björn, 2016). Sandlådan var den typ av behavior setting som var mest använd under båda observationstillfällena på Lilla förskolegården och den hamnade bland

de mest populära typerna även på Stora förskolegården. Främst rollekar, konstruktionsleksaker och lek med redskap ägde rum där, vilket visar att sandlådan är en betydelsefull behavior settings där olika affordances erbjuder varierade lekaktiviteter för barnen. Kopplat till aktivitetsnivån skedde mer stilla lekar i sandlådan.

Att få komma undan har visat sig vara viktigt för att barnen på egen hand ska få möjlighet att forma sin identitet, vilket är en uppgift som kräver viss avskildhet (Kylin, 2005). Från observationer på båda förskolegårdarna sågs barn dra sig undan eller utforska gårdens miljö på egen hand eller med en kompis. Studier visar att lite lugnare platser, gärna med närhet till sand, vatten, vegetation eller något annat formbart material, ofta föredras (Hart, 1979). Barnen på Stora förskolegården befann sig en hel del i typerna vegetation och varierad topografi som behavior setting medan barnen på Lilla förskolegården endast befann sig bland gårdens vegetation under ena observationstillfället. Skillnaden kan bero på att Lilla förskolegården enbart erbjuder en behavior setting av typen vegetation medan Stora förskolegården erbjuder fem behavior settings av typen vegetation samt tre behavior settings av typen varierad topografi.

Pedagogerna på Lilla förskolegården berättade att gårdens buskage är omtyckt av barnen under årets varmare perioder, när bladen slagit ut. Pedagogerna klipper ingångar och utgångar i buskaget, i vilket barnen gärna leker rollekar och bygger kojor. Studier visar vikten med grönytor och rumsskapande vegetation, då det är den fysiska utemiljön som ger ramarna för att exempelvis kunna bygga kojor (Kylin, 2005). Varför barnen på Lilla förskolegården inte befann sig

mer i buskaget under observationerna kan också bero på att grenarna var kala, vilket reducerade den rumsskapande känslan.

Enligt forskning skapar ytor, som är väl integrerade och inte ligger separerade från varandra, intressanta kombinationer som gynnar den rörliga leken (Mårtensson, 2009). Barnen på Stora förskolegården rörde sig gärna mellan de olika typerna av vegetation och varierad topografi som behavior settings, vilket tyder på att integrationen mellan ytorna fungerar väl. Alltså räcker det inte bara att ha ett visst antal behavior settings på gården utan det är även betydande att skapa integration mellan de olika typerna av behavior settings.

VILKEN ROLL HAR PEDAGOGEN FÖR LEKEN OCH ANVÄNDNINGEN AV GÅRDENS YTA?

Hur länge en och samma lek pågår under utevistelsen skiljer sig åt mellan Lilla och Stora förskolegården. Pedagogerna på Stora förskolegården har lagt märke till barn, främst i 4- och 5-årsåldern, som påbörjar flera olika lekaktiviteter samtidigt och ska vara med överallt, vilket sällan leder till homogena lekar. Enligt resultaten byter barnen på Stora förskolegården lekaktiviteter betydligt mer än vad barnen på Lilla förskolegården gör. Studier visar att hur länge en lek pågår kan påverkas av tillgången till lösa material (Norén-Björn, 2016), vilket inte skiljde sig åt mellan Lilla och Stora förskolegården.

En annan faktor som är betydande för leken och barns inställning till varandra

och miljön omkring dem är pedagogens roll (Grahm et al., 1997; Nyhus Braute & Bang, 1997; Granberg, 2000).

Synen på pedagogens roll är helt lik mellan Lilla och Stora förskolegården, enligt intervjuerna med pedagogerna. Däremot visade observationer skillnader i pedagogernas närvaro under utevistelsen. Under utevistelserna på Lilla förskolegården var det alltid en pedagog närvarande, vilken engagerade sig i barnens lek, ryckte in vid de konflikter som uppstod och fanns där och umgicks med de barn som sökte kontakt. Under utevistelserna på Stora förskolegården deltog vikarier under båda tillfällena och en eller två ordinarie pedagoger fanns närvarande för de allra yngsta barnen, men studier visar att en engagerad och initierad pedagog som försöker se tillvaron ur ett barns perspektiv kan hjälpa barnen till nya infallsvinklar för att de sedan på egen hand ska se, upptäcka och förstå (Granberg, 2000). Skillnaderna mellan pedagogernas närvaro på de båda förskolegårdarna kan vara betydande för hur barnen leker på gården.

En annan skillnad mellan gårdarna var antalet restriktioner för barnen. På Stora förskolegården fanns fler restriktioner för barnen än på Lilla förskolegården. Detta märktes exempelvis genom att barnen blev tillsagda då de cyklade på ett ställe eller i en riktning som inte var tillåten, då de hängde i grenar i buskaget som höll på att brytas eller då fler än fyra ville vara med och gunga. Detta ledde i vissa fall till att barnens lekar avbröts och de bytte lekaktivitet. Pedagogens inställning till utemiljön och hur naturen kan användas har en inverkan på vilken bild barnen får av denna (Grahm et al., 1997; Nyhus Braute & Bang, 1997). Likaså kan regler och restriktioner begränsa barnens möjlighet

till lek och att få fullfölja leken (Hjort, 1996). Trots att pedagogerna på Stora förskolegården satte upp fler restriktioner för barnen under utevistelsen än vad pedagogerna på den Lilla förskolegården gjorde, visar resultaten ändå på en högre aktivitetsnivå, större variation i lektyper samt en jämnare användning av de olika behavior settings på den Stora förskolegården. Det innebär att förskolegårdens ytareal är mycket betydelsefull för barnens lek och utveckling.

SLUTSATSER

De viktigaste lärdomarna från studien är:

- Det finns en betydelsefull relation mellan begreppen kvantitet och kvalitet på förskolegårdar. De blir en förutsättning för varandra där ytan (kvantitet) skapar utrymme för behavior settings (kvalitet), medan behavior settings ger värde till ytan.
- En förskolegårds ytareal och utformning relaterar till kvaliteter som behavior settings, lekaktiviteter och aktivitetsnivåer. En större yta rymmer fler behavior settings, vilket tycks ha positiv effekt på faktorer som aktivitetsnivåer och lektyper.
- Olika behavior settings har olika inverkan på barns lek och en kombination av vissa behavior settings kan påverka barnens aktivitetsnivå. Där spelar typerna varierad topografi, gångväg och öppen yta en extra viktig roll.
- Det finns ett betydelsefullt samband mellan pedagogens roll och barnens lekaktiviteter på gården i relation till ytans storlek och utformning.
- Resultaten visar att pojkarna och flickorna påverkas olika av förskolegårdens ytareal. Flickorna var mer stilla än pojkarna då ytan var mindre.
- Det är många olika faktorer som tycks påverka leken och aktiviteterna, men gårdens ytareal och utformning tycks vara den allra mest avgörande.

METODDISKUSSION

Att jämföra två olika förskolegårdar visade sig vara värdefullt för att få fram lärdomar kring likheter och olikheter, med andra ord vad som fungerar bra och vad som fungerar mindre bra. Det var värdefullt att göra ett medvetet urval av fall (Flyvbjerg, 2006), vilket förenklade möjligheterna till att fokusera studien till hur just ytans storlek relaterade till andra kvaliteter och hur detta kunde påverka barnens lek och användande av gården. Däremot var det svårt att få tag på två förskolegårdar som var identiska på alla plan förutom just ytans storlek, vilket innebär att de skiljande faktorerna som exempelvis förskolans ålder kan ha en inverkan på resultatet.

I fallstudien användes flera metoder, en så kallad metodtriangulering. Valet av metoder gjordes dels för att de skulle komplettera varandra och dels för att hitta mönster som bekräftades genom de olika metoderna, vilket jag tycker att de gjorde. Att liknande mönster bekräftas via olika metoder ökar sannolikheten för att det ska stämma. Däremot är det viktigt att ha i åtanke att enbart två stycken förskolegårdar jämförts, totalt fyra pedagoger som intervjuats samt två genomförda observationstillfällen på varje gård. Resultatet bör därför ses som ett mönster vilket bör kompletteras med fler jämförande studier.

Att göra ett platsbesök och utföra en inventering av varje gård var viktigt dels för att kunna identifiera vilka typer av behavior settings som fanns på gårdarna och dels kunna bestämma den runda som skulle följas under observationstillfällena. Att ha besökt gårdarna innan observationstillfällena gjorde det också enklare att fokusera på barnen och användningen av gården vid observationerna.

Behavior settings och affordances användes som utgångspunkter för arbetet, för att studera relationen mellan den fysiska miljön och aktiviteter som utfördes där. Fördelen med dessa utgångspunkter var att kunna jämföra antalet behavior settings på förskolegårdarna. Kopplat till ytans storlek skapade detta intressanta likheter och olikheter. Förskolegårdars utformning och innehåll kan jämföras på många olika sätt, men i relation till forskning om olika erbjudanden i miljön tycker jag arbetets utgångspunkter fungerade bra.

Fördelen med intervjuer som metod är att kunna upptäcka detaljer som annars kan missas. Det var en skillnad i hur länge intervjuerna varade på de olika förskolorna. En orsak till detta kan vara att intervjuerna spelades in med mobiltelefon, vilket kan skapa en obekväm känsla hos den som intervjuas och i sin tur leda till att informationen som kommer fram under intervjun hämmas (Denscombe, 1998). Pedagogerna på den Lilla förskolegården gav mer uttömmande svar till varje fråga, vilket ledde till intervjuer som varade 40-45 minuter. Dessa intervjuer upplevdes inte hämmas av ljudupptagningen, baserat på de intervjuades kroppsspråk och sätt att öppenhjärtat besvara frågorna. En av intervjuerna på Stora förskolegården kan ha påverkats av ljudupptagningen, baserat på kroppsspråket och de korta svaren från den som intervjuades. Intervjuerna på Stora förskolegården varade i 13 och 24 minuter, men trots detta bekräftade de i de flesta fall varandras svar vilket ökar reliabiliteten hos de mönster som analyserades fram.

Att utföra observationer utefter metoden behavior mapping fungerade bra för att samla in data och få en övergripande förståelse för hur barnen använder förskolegården under en utevistelse. Dock samlades data in från två tillfällen under tidig vår, vilket borde ge en begränsad bild

av förskolegårdens användning. Barnen leker och använder gården under hela året, vilket innebär att årstidernas betydelse och relation till hur gården används också bör undersökas. För att få en tydligare bild kan studien därför stärkas av kompletterande observationer från hela året.

Barnens aktivitetsnivåer studerades med hjälp av metoden SOPLAY, indelat i tre kategorier: stilla, förflyttning och aktiv. Då jag utförde observationerna ensam var det inte alltid enkelt att hinna registrera alla barnen och samma barn registrerades säkert mer än en gång under vissa observationsrundor. Därför hade observationerna kunnat kompletteras med exempelvis pulsklockor eller stegräknare, för att bekräfta barnens aktivitetsnivåer på gårdarna.

FÖRSLAG TILL VIDARE STUDIER

Hur ytans storlek relaterar till andra kvaliteter gällande barns miljöer är ett ämne som kan studeras mer. Då vi befinner oss i en tid där konkurrensen om marken är stor, ökar detta innebörden av att förstå vilka miljöer barn behöver för att gynna deras utveckling och välmående.

- Det vore intressant att utföra en kvantitativ studie och räkna på ifall skillnaden mellan gårdarnas användning är signifikant.
- Det vore också spännande att se hur en förskolegård används året runt och undersöka vilken effekt årstiderna har på användningen av gården.
- Ett annat förslag är att jämföra två förskolegårdar med större skillnad mellan ytarealen, där den stora gården uppfyller rekommendationer från forskning om en total yta på minst 6000 kvm och en mindre gård som inte uppfyller några rekommendationer. Vilka samband finns? Hur påverkar det barnens lek?
- Slutligen skulle det vara intressant att undersöka närmre hur pojkar och flickor påverkas av ytans storlek i relation till antalet behavior settings på en förskolegård.

REFERENSER

- Allen, K. and Marotz, L. (2000). *By the ages*. Albany, NY: Delmar Thomson Learning.
- Backman, Y., Gardelli, T., Gardelli, V., & Persson, A. (2012). *Vetenskapliga tankeverktyg till grund för akademiska studier*. Lund: Studentlitteratur.
- Barker, R.G. (1968). *Ecological psychology : concepts and methods for studying the environment of human behavior*. Stanford, Calif.: Stanford University Press.
- Barker, Roger G. & Wright, Herbert F. (1954). *Midwest and its children: the psychological ecology of an American town*. Evanston, Ill: Row, Peterson.
- Belanger, H. & Coolen, H. (2014). Affordance and behavior setting: a multi-level ecological perspective in the study of habitat. In: *Conference: Beyond Globalisation*.
- Bjorklid, P. (1982). *Children's outdoor environment*. Stockholm: CWK Gleerup.
- Bjørndahl, C. R. (2005). *Det värderande ögat*. Stockholm: Liber.
- Blanchet-Cohen, Natasha & Elliot, Enid. (2011). Young Children and Educators Engagement and Learning Outdoors: A Basis for Rights-Based Programming. *Early Education & Development*, 22 (5): 757-777.
- Boldemann, C., Blennow, M., Dal, H., Mårtensson, F., Raustorp, A., Yen K., Wester, U. (2006). Impact of pre-school environment upon children's physical activity and sun exposure. *Preventive medicine*, (42): 301-308.
- Boldemann, C., Dal, H., Mårtensson, F., Cosco, N., Moore, R., Bieber, B., Blennow, M., Pagels, P., Raustorp, A., Wester, U., Söderström, M. (2011). Preschooloutdoor play environments may combine promotion of children's physical activity and sun protection: Further evidence from southern Sweden and North Carolina. *Science and sports*, 26: 72-82.
- Boldemann, C.(red). (2013). Förskolans utemiljö. Hälsoaspekter. *Socialmedicinsk tidskrift*, 90(4).
- Boverket & Movium. (2015). *Gör plats för barn och unga! En vägledning för planering, utformning och förvaltning av skolans och förskolans utemiljö*. Rapport 2015:8 Regeringsuppdrag.
- Braun, V. and Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3(2): 77-101.
- Burdett, R. & Sudjic, D. (2007). *The endless city*. Phaidon: London.
- Cele, S. (2005). On Foot in the City of Children. *Nordic Journal of Architectural Research*: 92-93.
- Cosco N. (2006). *Motivation to move: physical activity affordances in preschool play areas*. (Dissertation). Edinburgh, Scotland: School of Landscape Architecture, Heriot Watt University: 65-6.

- Cosco, N., Moore, R. & Islam, M. (2010). Behavior Mapping. *Medicine & Science in Sports & Exercise*, 42 (3): 513-519.
- Dagens Nyheter. (2001-12-09). *Skolsalen blev bostad med klass*, Kristiina Kyander.
- Davis, J. (2009). Revealing the research 'hole' of early childhood education for sustainability: a preliminary survey of the literature. *Environmental Education Research*, 15(2): 227-241.
- de Laval, S. & Åkerblom, P. (2013). Hur kan noll kvadrat kallas tillräckligt stort? I: de Laval, S. (red), *Skolans och förskolans utemiljöer – Kunskap och inspiration till stöd vid planering av barns utemiljö*. Stockholm, Skolhusgruppen, Movium och Arkus: 5-7.
- Denscombe, M. (1998). *Forskningshandboken: för småskaliga forskningsprojekt inom samhällsvetenskaperna*. Lund: Studentlitteratur
- Ferreira, I., van der Horst, K., Wendel-Vos, W., Kremers, S., van Lenthe, F. and Brug, J. (2007). Environmental correlates of physical activity in youth ? a review and update. *Obesity Reviews*, 8(2): 129-154.
- Flyvbjerg, B. (2006). Five Misunderstandings About Case-Study Research. *Qualitative Inquiry*, 12 (2): 219-245.
- Gibson, J.J. (1986). *The ecological approach to visual perception*, Hillsdale, N.J.: Lawrence Erlbaum Associates.
- Grahn, P. (red.) (1997). *Ute på dagis: hur använder barn daghemsgården? : utformningen av daghemsgården och dess betydelse för lek, motorik och koncentrationsförmåga*. Alnarp: MOVIUM.
- Grahn, P. (2007). Barnet och naturen. I Dahlgren, L. O., Sjölander, S., Strid, J. P., & Szczepanski, A. (red.) *Utomhuspedagogik som kunskapskälla: närmiljö blir lärmiljö*. (S. 55-104). Lund: Studentlitteratur.
- Granberg, A. (2000). *Små barns utevistelse*. Stockholm: Liber.
- Göteborgs stad. (2014). Ramprogram för förskole-/skolbyggnader – lärmiljöer som inspirerar och stödjer lärandet. 2014, version 3.0. <http://goteborg.se/wps/wcm/connect/478c3907-1311-44a4-b1c2-1874b54c414a/Ramprogrammet+2014-02-28.pdf?MOD=AJPERES> (Hämtad 2018-01-10)
- Hallford, W. (1984). *Sizing-up the world: The body as a referent in a size-judgment task*. (Doctoral dissertation). Columbus: Ohio State University.
- Hart, R. (1979). *Children's experience of place*. New York: Irvington.
- Heft, H. (1988). Affordances of children's environments: A functional approach to environmental description. *Children's Environments Quarterly*, 5 (3): 29-37.
- Herrington, S. & Lesmeister, C. (2006). The Design of Landscapes at Child-care Centres: Seven Cs. *Landscape Research*, 31(1): 63-82.
- Hjorth, M-L. (1996). *Barns tankar om lek: En undersökning av hur barn uppfattar leken i förskolan*. Stockholm: Almqvist & Wiksell International.
- Insulander, E. (1975). *Barnen och betongen*. Stockholm: Liber.
- Isaksson, B. (1996). *Lust att lära*. Stockholm: Sveriges Utbildningsradio.
- Ivarsson, P-M. (2003). *Barns gemenskap i förskolan*. (Doctoral dissertation). Uppsala: Studies in Education 101.
- Jungmar, L. & Åkerblom, P. (2015). *Skolgården*. Stockholm: Sveriges kommuner och landsting.

- Kaplan, R., and Kaplan, S., (1989). *The experience of nature. A psychological perspective*. New York: Cambridge University Press.
- Kristensson, E. (2003). *Rymlighetens betydelse, En undersökning av rymlighet i bostadsgårdens kontext*. (Dissertation). Lund: Universitet.
- Krogstad, A., Hansen, G., Höjland, K. and Moser, T. (2012). *Rom for barnehage*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Kylin, M. (2005). *Kojan är barnets sätt att ta plats i världen*. Gröna Fakta nr 5/2005 Movium SLU Alnarp.
- Kylin, M & Bodelius, S. (2015). *Riktlinjer för lek? Svenska kommuners arbete med planering av platser för barn*. Alnarp (Rapportserie 2015:21).
- Kyttä, M., (2004). The extent of children's independent mobility and the number of actualized affordances as criteria for child-friendly environments, *Journal of Environmental Psychology*, 24 (2): 179-198.
- Lenninger, A. (2013). Mått och steg - resonemang kring ytbehov. I: de Laval, S. (red), *Skolans och förskolans utemiljöer – Kunskap och inspiration till stöd vid planering av barns utemiljö*. Stockholm, Skolhusgruppen, Movium och Arkus: 11-16.
ISBN 978-91-637-6243-7
- Lindholm, G. (1995). *Skolgården: vuxnas bilder, barnets miljö*. (Dissertation). (sammanfattning) Alnarp: Sveriges lantbruksuniversitet.
- Läroplan för förskolan Lpfö 98*. [Ny, rev. utg.] (2010). Stockholm: Skolverket
<http://www.skolverket.se/publikationer?id=2442> (Hämtad 2018-01-10)
- Malmö Stad. (2011). *Utemiljö vid förskolor i Malmö - ett verktyg för planering, utformning och bygglovgranskning*. Malmö: Malmö Stad, 2011.
- Maynard, T., & Waters, J. (2007). Learning in the outdoor environment a missed opportunity? *Early Years*, 27(3): 255-265.
- Mckenzie, T. L. (2006). SOPLAY: System for Observing Play and Leisure in Youth.
Available at:<http://activelivingresearch.org/node/10642>
- Moore R. (1986). The power of nature: orientations of girls and boys toward biotic and abiotic settings on a reconstructed schoolyard. *Children's Environments Quarterly*, 3 (3): 52-69.
- Moser J. S., Moran T. P., Jendrusina A. A. (2012). Parsing relationships between dimensions of anxiety and action monitoring brain potentials in female undergraduates. *Psychophysiology*, 49: 3-10
- Mårtensson, F. (2004). *Landskapet i leken - En studie av utomhuslek på förskolegården*. Doctoral thesis. Swedish University of Agricultural Sciences.
- Mårtensson, F. (2005). *Barn vill vara där det händer saker*, Gröna Fakta nr 5/2005 Movium SLU Alnarp.
ISSN 0284-9798
- Mårtensson, F., Boldemann, C., Söderström, M., Blennow, M., Englund, J. & Grahn, P. (2009). Outdoor environmental assessment of attention promoting settings for preschool children. *Health & Place*, 15 (4): 1149-1157.
- Mårtensson, F. (2013). Vägledande miljödimensioner för barns utomhuslek. *Socialmedicinsk tidskrift*, 4: 502-509.
- Nilsen, A. H. & Hägerhäll, C. M. (2012). Impact of space requirements on outdoor play areas in public kindergartens. *Nordic Journal of Architectural Research*, 24 (2): 8-28.
- Nordström, M. & Hiltunen, M. Brandstetter (2004). Preliminär rapport inom Formasprojektet "Barn och Platser i Staden".

- Norén-Björn, E. (1977). *Lek, lekplatser, lekredskap: En utvecklingspsykologisk studie av barns lek på lekplatser*. Liber förlag, Helsingborg.
- Norén-Björn, E., Mårtensson, F. & Andersson, I. (1993). *Uteboken*. Stockholm: Liber.
- Norén-Björn, E. (2016). Barn väljer med sina fötter – observera och testa leken. I: Jansson, M. & Klintborg Ahllo, Å. (red.) *Plats för lek: svenska lekplatser förr och nu*. Stockholm: Svensk byggtjänst
- Nyhus Braute, J. & Bang, C. (1997). *Följ med ut!: barn i naturen*. Stockholm: Universitetsforl.
- Olwig, Kenneth. R. (1986). The childhood “deconstruction” of nature and the construction of “natural” housing environments for children. *Scandinavian housing and planning research*, (3): 129-143.
- Pramling Samuelsson, I. & Sheridan, S. (2006). *Lärandets grogrund*. Lund: Studentlitteratur
- Rasmusson, Bodil. (1998). *Stadsbarndom: Om barns vardag i en modern förort*. Doktorsavhandling. Meddelanden från Socialhögskolan 1998:7, Lunds Universitet.
- Raustorp, A., Pagels, P., Boldemann, C., Dal, H., Mårtensson, F. (2012). Accelerometer measured level of physical activity indoors and outdoors during preschool time in Sweden and the United States. *Journal of physical activity and health*, 6 (9): 801-808.
- Rogers, R. & Burdett, R. (2000). Let's cram more into the city, I: Echenique, M. & Saint, A. (red.) *Cities for the New Millennium*. London: Spon press: 9-13.
- Sandseter, E. and Kennair, L. (2011). Children's Risky Play from an Evolutionary Perspective: The Anti-Phobic Effects of Thrilling Experiences. *Evolutionary Psychology*, 9 (2): 257-284.
- Schlyter, T. (1976). *Möjligheter till uteaktiviteter i nya bostadsområden*. Meddelande från Statens institut för byggnadsforskning, kapitel 3, 21:1976.
- SFS. *Plan- och bygglag*. 1987
- Skantze, A. (1996). *Tillhörighet och främlingskap: En förorts arkitektur i de boendes meningssammanhang*, Rapport nr 25, Seminariet om miljöpedagogik och kunskapsbildning, Pedagogiska institutionen: Stockholms Universitet.
- Skolverket. (2017a). *Barn och grupper i förskolan 15 oktober 2016*. Skolverket. <https://www.skolverket.se/statistik-och-utvardering/statistik-i-tabeller/forskola/barn-och-grupper> (Hämtad 2017-12-01).
- Skolverket. (2017b). *Barn, verksamheter, elever och kursdeltagare, del 1 - Sveriges officiella statistik om förskola, annan pedagogisk verksamhet, fritidshem, skola och vuxenutbildning*. Rapport 456. Stockholm: Skolverket.
- Socialstyrelsen. (1975). *Planering av lokaler och utemiljö, Vägledande information om miljö i förskola och fritidshem*, Socialstyrelsen, Stockholm.
- SOU 1975:36, *Barnen och den fysiska miljön*, Rapport från barnmiljöutredningen. Stockholm: Liber förlag.
- Statistiska centralbyrån. (2004). *Barnens tid med föräldrarna*. Demografiska rapporter 2004:1. Stockholm: Programmet för demografisk analys och jämförbarhet.
- Szczepanski, A. (2007) Uterummet – ett mäktigt klassrum med många lärmiljöer. I L-O Dahlgren, S Sjölander, J-P Strid & A Szczepanski. (Red.), *Utomhuspedagogik som kunskapskälla: Närmiljö blir lärmiljö* (S. 9-37). Lund: Studentlitteratur.

Szczepanski, A. (2014). Utomhusbaserat lärande och undervisning. I: de Laval, S. (red), *Skolans och förskolans utemiljöer – Kunskap och inspiration till stöd vid planering av barns utemiljö*. Stockholm, Skolhusgruppen, Movi-um och Arkus: 25-31.

Söderström, M., Boldemann, C., Sahlin, U., Mårtensson, F., Raustorp, A. & Blennow, M. (2013). The quality of the outdoor environment influences children's health - a cross-sectional study of preschools. *Acta Paediatrica*, 102 (1): 83-91.

Söderström, M., Mårtensson, F., Grahm, P. & Blennow, M. (2004). Utomhusmiljön i förskolan. Betydelse för lek och utevistelse. *Ugeskrift for læger*, 166 (36): 3089-3091.

Trafikverket. (2015). *Barns rörelsefrihet*. Trafikverket. <https://www.trafikverket.se/resa-och-trafik/Trafiksakerhet/barn-och-unga-i-trafiken/barn-och-narsamhalle/Fakta-om-barn-och-trafik/Barns-rorelsefrihet-/> (Hämtad 2018-01-10)

van Andel J. (1985). Effects on children's behavior of physical changes in a Leiden neighborhood. *Children's Environments Quarterly*, 1 (4): 46-54.

Woolley, H. & Lowe, A. (2013). Exploring the relationship between Design Approach and Play Value of Outdoor Play Spaces. *Landscape Research*, 38 (1): 69.

Wilhjelm, H. (2002). *Context: Barn och omgivelser, virkelighet med flere Fortolkninger*. (Doctoral dissertation). Arkitektthøgskolan i Oslo.

Wood, Denis, (1993). Ground to Stand on: Some Notes on Kids' Dirt Play, *Children's environments*, 10 (1): 3-18.

BILAGOR

- 1 - INFORMATIONSBREV
- 2 - INTERVJUGUIDE
- 3 - OBSERVATION - EXCEL

Informationsbrev

Hej!

Josefine Askfelt heter jag och skriver för närvarande mitt examensarbete, vilket är det sista momentet i min utbildning till landskapsarkitekt vid Sveriges Lantbruksuniversitet (SLU) i Alnarp. Examensarbetet kommer att handla om förskolegårdar och barns lek.

Förskolors miljöer har stor betydelse för barn i Sverige, där över 90% av alla barn mellan ett och fem år går i förskola. Förskolegården utgör en viktig plats för barns lek och utveckling. Syftet med mitt examensarbete är därför att undersöka lekmiljöer på två förskolegårdar i Göteborgs stad.

Under tre tillfällen kommer jag besöka förskolan ---. Då kommer jag att studera vilka typer av lekmiljöer som finns på förskolegården och vilka aktiviteter som sker där. Vid första besöket inventerar jag förskolegården och vid besök två och tre observerar jag vilka miljöer som används samt i vilka aktiviteter. Fokus ligger på att studera barnen i grupp. Ingen information om individuella barn samlas in, varken under observationerna eller i studien som helhet.

Uppsatsen kommer att publiceras på internet genom SLU. Materialet kan eventuellt komma att användas i vetenskaplig publicering. Om ni har frågor eller funderingar kring studien är ni välkomna att kontakta mig eller min handledare.

Vänliga hälsningar,

Författare: Josefine Askfelt

E-post: joat0001@stud.slu.se

Handledare: Märith Jansson

E-post: marit.jansson@slu.se

BILAGA 2

Intervjuguide

**Komplement – fylla i en plan med hjälp av prickar
över hur barnen använder förskolegården**

Hur ser en rast ut för barnen på gården?

Hur används förskolegården av barnen?

Vilken eller vilka platser är mest populära på gården?

Vilka lekar utförs var?

Är det någon eller flera aktiviteter som domineras på gården? Vilka och vart sker dessa?

Hur skulle du beskriva aktivitetsnivån på gården?

Finns det någon skillnad i användandet av gården mellan åldrarna?

Hur är interaktionen mellan barnen - leker de i grupp/ensamma/2 och 2?

Hur mycket organiserar pedagogerna leken? Organiserar barnen själva leken?

Hur skulle du beskriva ytan/rymligheten på gården?

Hur upplever du att förskolegårdens storlek påverkar barnens lek?

Har ni önskemål eller planer på att förändra gården? Hur?

